บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบกระบวนการเรียนรู้อัตลักษณ์ชุมชน ผ่านเครือข่ายญ้อตำบลคลองขาม อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1)เพื่อศึกษาปรากฏการณ์และการเปลี่ยนแปลงของชุมชนญ้อบ้านสา ตำบลคลองขาม จากอดีตถึงปัจจุบัน 2)เพื่อศึกษาชุดความรู้อัตลักษณ์ชุมชนญ้อบ้านสา ตำบลคลองขาม อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์และ3)เพื่อศึกษารูปแบบกระบวนการเรียนรู้และผลการเรียนรู้อัตลักษณ์ชุมชน ผ่านเครือข่ายญ้อของเด็กและเยาวชนบ้านสา ตำบลคลองขาม อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นลำดับ ดังนี้

การศึกษาปรากฏการณ์และการเปลี่ยนแปลงของชุมชนญ้อบ้านสา ตำบลคลองขาม จากอดีตถึงปัจจุบัน

1. การศึกษาปรากฏการณ์และการเปลี่ยนแปลงของชุมชนญ้อบ้านสา จากอดีตถึงปัจจุบัน ผลการศึกษาปรากฏการณ์และการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านสา ตำบลคลองขาม อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ จากอดีตถึงปัจจุบันในส่วนนี้ผู้วิจัยใช้หลักพุทธธรรมอริยสัจ 4 เป็นกระบวนการเพื่อศึกษาปัญหาในชุมชนโดยการใช้วิธีการวิเคราะห์จากเอกสารและการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำพิธีกรรม ระหว่างเดือน พฤษภาคม 2555 – กรกฎาคม 2555 พบว่า

1.1 ประวัติความเป็นมา หมู่บ้านสา ตำบลคลองขาม อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ บ้านสาเป็นหมู่บ้านที่เก่าแก่มีมาแต่โบราณ จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์การตั้งบ้านเรือน การอพยพผู้คน ซึ่งเป็นชุมชนที่มาพร้อมกับการอพยพข้ามแม่น้ำโขงมาจากเมืองหงสา แขวงไชยบุรี ได้เค้าเรื่องมาจากหลายแหล่งทั้งที่เป็นเอกสารและบุคคล ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อจากงานวิจัยเรื่อง ไทญ้อในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง : การปรับเปลี่ยนและการดำรงอัตลักษณ์ของไทญ้อในประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และจากงานวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม ในหมู่บ้านชาติพันธุ์ : ศึกษากรณีไทญ้อบ้านโพน เมื่อครั้งปี พ.ศ. 2351

ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 มีกลุ่มชาติพันธุ์เผ่าหนึ่ง เรียกว่า"ญ้อ" ถิ่นเดิมอยู่ที่เมืองหงสา แขวงไชยบุรี ทางตอนเหนือของเมืองหลวงพระบาง ดินแดนลาวในปัจจุบัน เมืองนี้ตั้งอยู่ฝั่งแม่น้ำโขง ในครั้งนั้นมีหัวหน้าใหญ่ชื่อ ท้าวหม้อมีภรรยา ชื่อนางสุนันทา ได้พาครอบครัว บ่าวไพรประมาณ 100 คน ล่องแพมาตามแม่น้ำโขง เนื่องจาก ถูกเนรเทศด้วยเหตุทางการเมือง เมื่อมาถึงนครเวียงจันทน์ ท้าวหม้อได้ขอเข้าเฝ้าสวามิภักดิ์เพื่อ ขอพึ่งพระบรมสมภาร เจ้านครเวียงจันทน์ เจ้าอนุวงศ์ผู้ครองนครเวียงจันทน์ จึงอนุญาตให้พา ครอบครัว สมัครพรรคพวกไปตั้งหลักฐานที่ปากน้ำสงคราม ซึ่งเป็นชัยภูมิเหมาะแก่การตั้ง บ้านเรือนและอุดมด้วยธัญญาหาร เมื่อท้าวหม้อสร้างเมืองใหม่เรียบร้อยแล้ว เจ้าอนุวงศ์ผู้ครอง เวียงจันทน์เห็นว่า ท้าวหม้อเป็นหัวหน้าที่ดีจึงแต่งตั้งให้เป็นพระยาหงสาวดี เมืองที่ตั้งใหม่นี้อยู่ ริมปากน้ำสงครามด้านทิศเหนืออยู่ฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ให้นามว่าเมืองไชยสุทธิ์อุตตมบุรี (รุ่งอรุณ ทีฆชุณหเถียร และสมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2532 : 11 -12) ครั้นต่อมาในปี 2396 ตรงกับ รัชกาลที่ 3 เจ้าอนุวงศ์กบฏต่อการปกครองของสยาม จึงถูกปราบปราม ครั้นเสียเมืองพวกญ้อก็ หนีไปตั้งอยู่เมืองปุงลิง ทางเมืองคำเกิดคำม่วน เมื่อเจ้าพระยาบดินทร์เดชาไปตั้งอยู่ที่เมือง ยโสธร ได้ส่งคนไป เกลี้ยกล่อมพวกญ้อลงมาตั้งบ้านเมืองที่เมืองท่าอุเทน (ศรีศักร วัลลิโภดม. 2532 : 286) เมื่อคราวอพยพมาจากเมืองคำเกิดนั้น บางพวกเห็นภูมิประเทศที่ใดเหมาะสมแก่ การประกอบอาชีพของพวกตนก็หยุดตั้งภูมิลำเนาบนที่นั้นเป็นระยะ ๆ คือ บ้านนายาง อำเภอ กุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี บ้านกุดนาแดง บ้านหนามแท่ง บ้านท่าจำปา บ้านคอกนอ บ้านบุ่งเบ้า บ้านนาสีนวน อำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร บ้านสิม บ้านหนองแวง บ้านสา บ้านอีตื้อ อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ บ้านหนองไม้ตาย ตำบลโคกเครือ อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัด กาฬสินธุ์ และบ้านโคกพระ บ้านท่าขอนยาง บ้านกุดน้ำใส บ้านยาง บ้านสิ้นผ้า บ้านเหล่า กลาง บ้านโพน จังหวัดมหาสารคาม(ทองคูณ หงส์พันธ์, 2522 : 110)

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

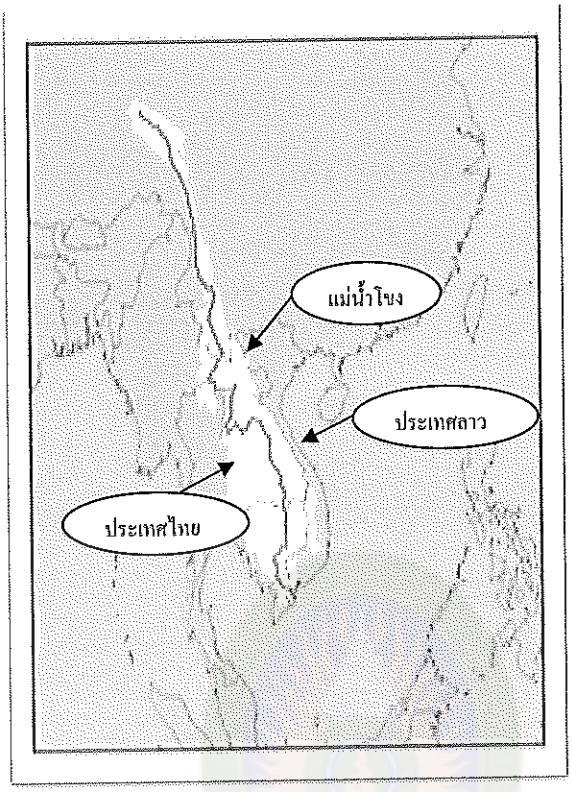

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงเขตแม่น้ำโขง ฝั่งไทย – สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
ที่มา : ปรับจากเว็บไซต์ http://th.m.wikipedia.org.2556

ชุมชนชาวญ้อบ้านสา ตำบลคลองขาม อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นคนเชื้อสายญ้ออีกกลุ่มหนึ่งที่อพยพลงมาและแยกกลุ่มมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านหนองแวง จังหวัดมหาสารคาม ประมาณปี พ.ศ 2471 ได้เกิดโรคอหิวาตกโรค (ขี้ลงแดง) ทำให้คนในชุมชนล้มตายเป็นอย่างมากเพราะไม่มียารักษาจึงได้อพยพผู้คนลงมาทางใต้ห่างจากบ้านเดิมประมาณ 3 กิโลเมตร เปลี่ยนชื่อเป็นบ้านสา ปัจจุบันได้แบ่งการปกครองออกเป็น 3 หมู่บ้าน ขึ้นตรงต่อตำบลคลองขาม อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ และสิ่งที่ตามมากับการย้ายถิ่นฐานของชาวญ้อบ้านสาก็คือภาษาและวัฒนธรรม

จากการสัมภาษณ์นายทองคำ ภูจัตตุ อายุ 71 ปี ได้รับการบอกเล่าประวัติความเป็นมาของญ้อบ้านสาจากปู่ ย่า ตา ยาย ท่านกล่าวว่า "ญ้อบ้านสาได้อพยพมาจากเมืองคำเกิดคำม่วน หนีภัยสงคราม แยกกลุ่มมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านหนองแวง จังหวัดมหาสารคาม ต่อมาได้เกิดโรคระบาดไม่มียารักษาทำให้คนในชุมชนล้มตายเป็นอย่างมากจึงได้อพยพผู้คนมาลงมาทางใต้ห่างจากบ้านเดิมประมาณ 3 กิโลเมตร เปลี่ยนชื่อเป็นบ้านสา" (ทองคำ ภูจัตตุ . 2555 : สัมภาษณ์)

จากการสัมภาษณ์นายการ ภูนารี อายุ 75 ปี ท่านกล่าวว่า

"เวลาทำพิธีขึ้นบ้านใหม่ของชาวญ้อบ้านสาผู้เฒ่าผู้แก่จะพาเดินรอบตัวบ้านสามรอบพอถึงรอบสุดท้ายเจ้าพิธีที่รออยู่ข้างบนบ้านจะร้องเรียกถามว่าทุกคนมาจากที่ไหนทุกคนที่แห่รอบบ้านจะร้องตอบว่ามาจากเมืองคำเกิดคำม่วนหนีร้อนมาขอพึ่งเย็นตรงนี้" (การ ภูนารี . 2555 : สัมภาษณ์)

จากการสัมภาษณ์นายกัณหา อาจดวงดี อายุ 75 ปี ท่านกล่าวว่า

"ต้นตระกูลญ้อจะมาจากประเทศลาว เมื่อแพ้สงครามชาวญ้อจะถูกกวาดต้อนมาอยู่ประเทศไทยที่อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนมและอพยพลงมาเรื่อยๆ ทำเลใดเหมาะสมในการตั้งบ้านเรือนก็จะแยกกลุ่มตั้งถิ่นฐานตามจังหวัดต่างๆในภาคอีสาน" (กัณหา อาจดวงดี . 2555 : สัมภาษณ์)

จากการสัมภาษณ์นายทุย ภูชะหาร อายุ 76 ปี ท่านกล่าวว่า

"ญ้อจะชอบตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้กับแม่น้ำ ป่าไม้ที่เหมาะในการทำมาหากิน เพื่อสะดวกในการอุปโภค บริโภค ชาวญ้อบ้านสาซึ่งบ้านเดิมคือบ้านหนองแวงทิศเหนือติดดงระแนง ทิศใต้ติดหนองน้ำชื่อหนองแวง ต่อมาเกิดโรคระบาดจึงได้อพยพลงมาทางใต้มาตั้งบ้านเรือนที่ใกล้หนองน้ำขนาดใหญ่ชื่อหนองคูแล้วเปลี่ยนชื่อเป็นบ้านสาจนถึงปัจจุบัน" (ทุย ภูชะหาร . 2555 : สัมภาษณ์)

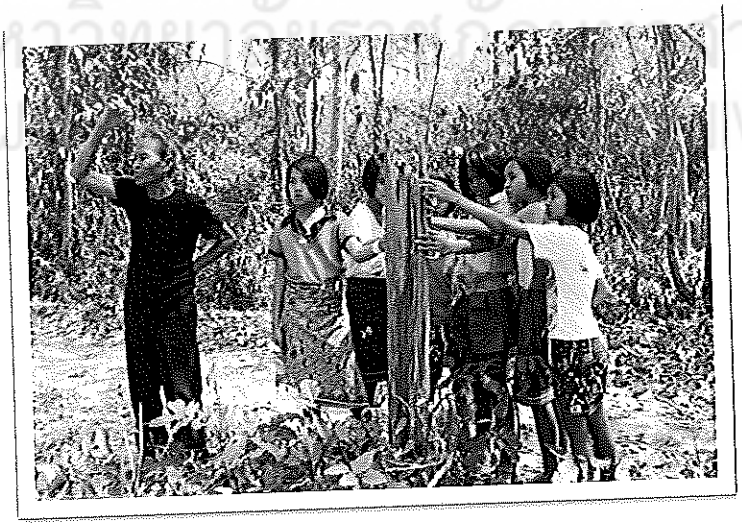

ภาพที่ 2 เสาวัดเก่าบ้านหนองแวงเขตติดต่อกับดงระแนง

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาพที่ 3 อ่างเก็บน้ำหนองแวงที่ตั้งบ้านเดิมคือบ้านหนองแวง

จากหลักฐานที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า เส้นทางการอพยพของชาวญ้อบ้านสา มีประวัติการเดินทางยาวนานผ่านสงคราม การโยกย้ายถิ่นฐานเพื่อหาทำเลที่เหมาะสมในการสร้างที่อยู่อาศัย ทำมาหากิน และมีความปลอดภัยจนกระทั่งปัจจุบัน ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงลำดับเหตุการณ์สำคัญตามช่วงเวลาประวัติความเป็นมาของชุมชนญ้อบ้านสา

ช่วงเวลา	เหตุการณ์สำคัญ	สภาพปัญหา
ปี 2351	ชาวญ้ออพยพลงมาตามแม่น้ำโขงมาตั้งอยู่ที่เมืองไชยบุรี ประเทศลาว และอพยพมาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย	การเดินทาง อพยพ โยกย้ายถิ่นฐาน
ปี 2369	สมัยรัชกาลที่ 3 เจ้าอนุวงศ์ กบฏต่อการปกครองของสยาม จึงถูกปราบปราม พวกญ้อหนีไปตั้งอยู่เมืองปุงลิง ทางเมืองคำเกิดคำม่วน	สงคราม ล่าอาณานิคม แย่งจำนวนประชากร
ปี พ.ศ. 2375	เจ้าพระยาบดินทรเดชา แม่ทัพไทยได้อพยพชาวญ้อ จากเมืองปุงลิง คำเกิด คำม่วน ให้มาอยู่ที่เมืองท่าอุเทน จังหวัดนครพนมและอยู่ดินแดนจังหวัดในภาคอีสาน	ถูกกวาดต้อนอพยพเดินทาง รอนแรม แยกย้ายหาที่อยู่ใหม่

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ช่วงเวลา	เหตุการณ์สำคัญ	สภาพปัญหา
ปี พ.ศ. 2387	ท้าวหม้อจากเมืองคำเกิดอพยพชาวญ้อส่วนหนึ่งมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม	แยกย้าย พลัดถิ่น เครือญาติ
ปี พ.ศ. 2444	ญ้ออีกกลุ่มหนึ่งที่อพยพลงมาพร้อมกับท้าวคำก้อนและแยกกลุ่มมาตั้งถิ่นฐานติดกับป่าดงระแนงและหนองน้ำชื่อหนองแวงจึงตั้งชื่อว่าบ้านหนองแวง จังหวัดมหาสารคาม	หาที่ตั้ง ทำเลที่เหมาะสมในการทำมาหากิน
ปี พ.ศ 2471	เกิดโรคอหิวาตกโรค ทำให้คนในชุมชนล้มตายจำนวนมากไม่มียารักษากลุ่มเครือญาติแยกย้ายจากที่เดิม แยกเป็น 5 หมู่บ้าน คือ บ้านสา บ้านดงอัคคะ บ้านโคกสี บ้านหนองบัว อำเภอยางตลาด และบ้านหนองกรุงไทย อำเภอห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์ในปัจจุบัน	เกิดโรคระบาด ไม่มียารักษา เรื่องเล่าภูตผี วิญญาณ หวาดกลัวป่าดงระแนงแตก
ปี พ.ศ 2471	นายตรี นายมีพากลุ่มเครือญาติสมัครพรรคพวกของตนอพยพลงมาทางใต้ห่างจากที่เดิมประมาณ 3 กิโลเมตร ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมหนองน้ำขนาดใหญ่ เปลี่ยนชื่อเป็นบ้านสาจนกระทั่งปัจจุบัน	กลุ่มเครือญาติ แยกย้ายหาที่อยู่ใหม่เพื่อความปลอดภัย
ปี พ.ศ. 2532-ปัจจุบัน	แบ่งแยกการปกครองออกเป็น 3 หมู่บ้านคือ บ้าน สาหมู่ที่ 7 ,14,17	รัฐควบคุม กระจายอำนาจ แบ่งฝ่าย ระบบเครือญาติอ่อนแอ ระบบเงินตราเข้ามาแทนที่

จากตารางที่ 3 จะเห็นได้ว่าเส้นทางการเดินทาง อพยพ โยกย้ายถิ่นฐานของชาวญ้อบ้านสาที่ยาวนาน ฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆ เช่น สงคราม การแย่งชิงประชากรจากประเทศที่ล่า

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

อาณานิคม ถูกกวาดต้อนเป็นเชลย พลัดถิ่น รอนแรม เกิดโรคระบาด จึงเป็นสาเหตุให้ชาวญ้อเกิดพลังสามัคคีรักกลุ่ม/เครือญาติชาติพันธุ์ของตนเองจนกระทั่งปัจจุบัน

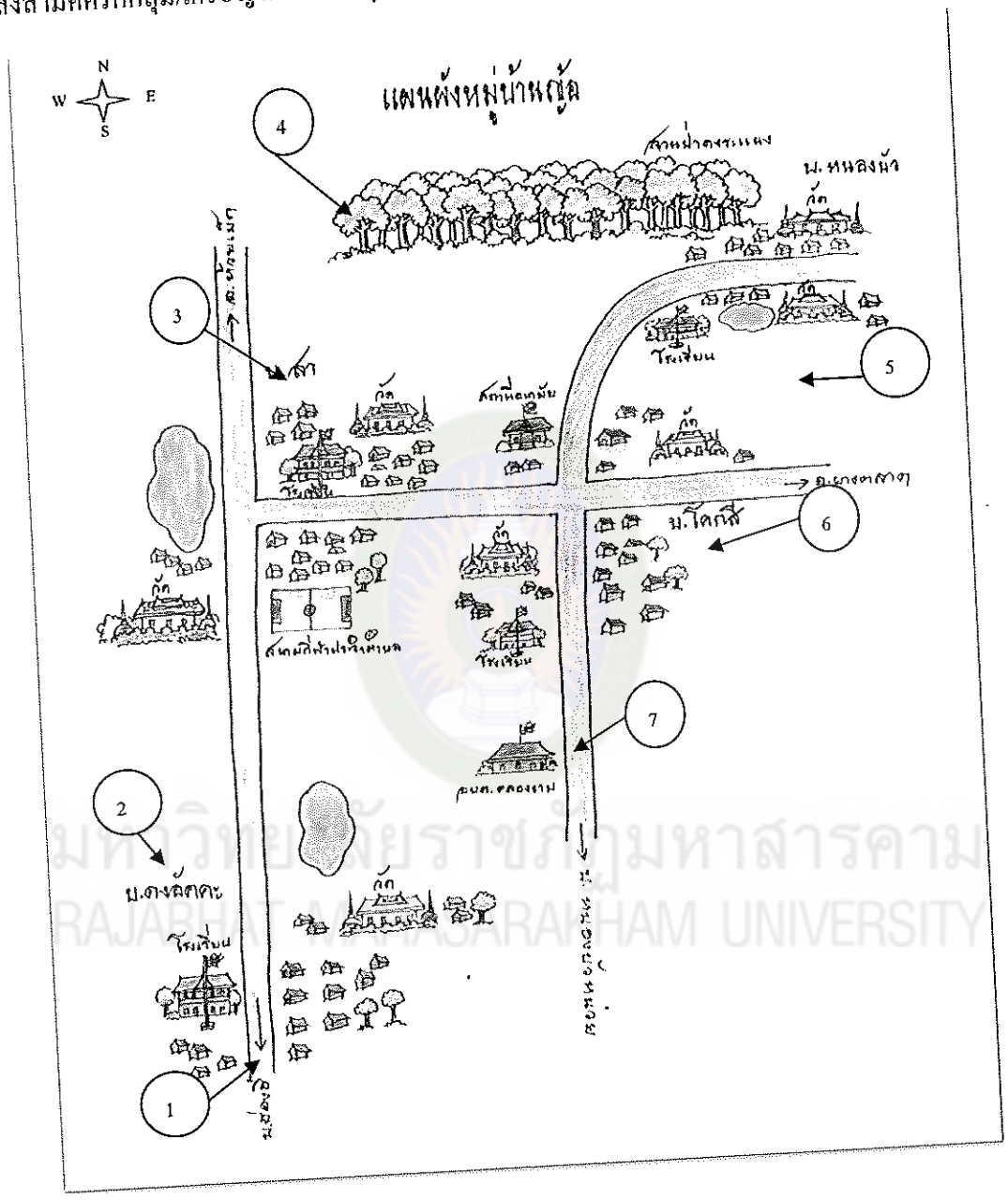

ภาพที่ 4 แผนที่เดินดินชุมชนญ้อตำบลคลองขาม

สถานที่แสดงตามหมายเลข

1. ถนนสายฮ่องฮี-กระนวน 2. บ้านดงอัคคะ 3. บ้านสา 4. สวนป่าดงระแนง
5. บ้านหนองบัว 6. บ้านโคกสี 7. องค์การบริหารส่วนตำบลคลองขาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

1.2 ระบบเครือญาติของชาวญ้อบ้านสา

จากประวัติการเดินทางของชาวญ้อบ้านสาที่ถูกกวาดต้อน รอนแรม ร่วมทุกข์ร่วมสุข อพยพโยกย้ายถิ่นฐานที่มีระยะเวลาอันยาวนานจึงเป็นเหตุที่ทำให้ชาวญ้อมีระบบเครือญาติที่ยึดโยงความสัมพันธ์ในชุมชนอย่างแน่นแฟ้น

จากการสัมภาษณ์นายทุย ภูชะหาร อายุ 76 ปี ท่านกล่าวว่า "ชาวญ้อบ้านสาจะมีความสามัคคีในกลุ่มตนเองอย่างเหนียวแน่น จะมีความไว้เนื้อเชื่อใจผู้นำมาก ชอบ/ไม่ชอบอะไรเหมือนกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการทำงานบุญประเพณีต่างๆ ที่มีในชุมชน"

จากการสัมภาษณ์นางสวัสดิ์ ภูนารี อายุ 66 ปี ท่านกล่าวว่า "ชาวญ้อบ้านสาในอดีตมักนิยมแต่งงานในกลุ่มชาวญ้อด้วยกัน ลูกหลาน เหลน จึงยังคงใช้นามสกุลที่ขึ้นต้นด้วย"ภู" จนถึงปัจจุบันจำนวนมาก เพื่อสืบทอดเชื้อสายวงค์ตระกูลของตนเอง"

จากการสัมภาษณ์นางหา ภูถาดถม อายุ 75 ปี ท่านกล่าวว่า "สมัยเด็กเวลาออกไปเลี้ยงควายตามทุ่งนามักถูกล้อเลียนสำเนียงการพูดภาษาญ้อ จากเด็กไทลาวหมู่บ้านใกล้เคียง เป็นเหตุให้ยกพวกตีกันเสมอจึงทำให้เกิดพลังความรักความสามัคคีในหมู่ชาวญ้อด้วยกันมากขึ้น"

จากการสัมภาษณ์นายกัณหา อาจดวงดี อายุ 75 ปี ท่านกล่าวว่า "ถ้ามีบุคคลใดพูดคำว่า พวกญ้อมาแล้ว,พวกญ้อพูดยาก,ญ้อชอบสกปรก หรือพูดเชิงล้อเลียนสำเนียงภาษาพูดชาวญ้อจะโกรธมาก ถือว่าเป็นการพูดพาดพิงเชิงดูถูกในความเป็นญ้อ"

ผลสังเคราะห์จากบทสัมภาษณ์ได้ว่า ระบบความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนในอดีตจะมีความสัมพันธ์ยึดโยงกันอย่างแน่นแฟ้นมาตลอดมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกัน มีความรักและผูกพันกันในกลุ่มสังคมเครือญาติเดียวกัน ดังภาพที่ 3

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

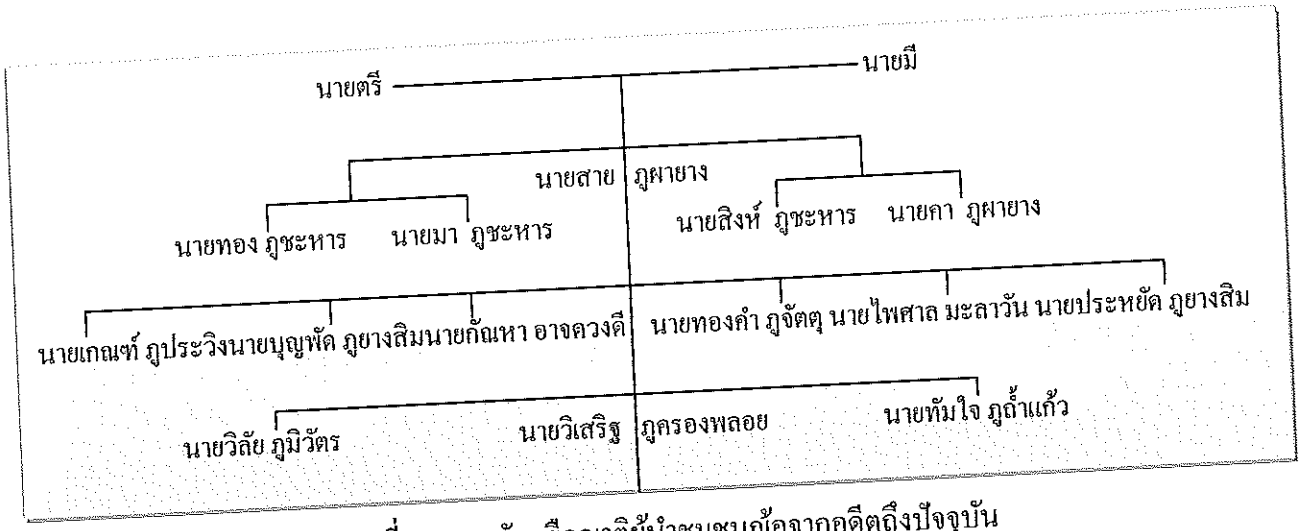

แผนภาพที่ 3 แสดงผังเครือญาติผู้นำชุมชนญ้อจากอดีตถึงปัจจุบัน

1.3 ลักษณะทางสังคมของชาวญ้อ

สังคมชาวญ้อบ้านสา จะมีความผูกพันกันสูงมาก ชาวญ้อมีความรู้สึกว่าเป็นญ้อด้วยกันไม่ว่าจะอยู่ที่ใดก็คุ้นเคยกันได้ง่าย เป็นญาติกันทั้งหมด จะอยู่กันเป็นครอบครัวขยาย ความสัมพันธ์ระหว่างลูกกับพ่อแม่ปรึกษาหารือกันตลอด จากการที่ผู้วิจัยได้สังเกตขณะสัมภาษณ์ก็พบว่า แทบทุกบ้านจะมีผู้เฒ่าผู้แก่อยู่บ้านซึ่งเป็นทั้งปู่ย่า ตายาย ที่คอยดูแลหลานให้หรือเฝ้าบ้านให้ขณะที่ลูก ๆ ไปทำงาน เด็กในบ้านก็จะเชื่อฟังผู้ใหญ่การตัดสินใจก็ให้ผู้ใหญ่เป็นแกนหลักของครอบครัวเป็นผู้ตัดสินใจ เมื่อสืบสานนับเครือญาติกันไปถึง ปู่ ย่า ตา ยาย ก็จะพบว่า เป็นเครือญาติเดียวกัน ปัจจุบันการแต่งงานของหนุ่มสาวในหมู่บ้าน ก็จะแต่งงานกับคนต่างหมู่บ้านหรือต่างถิ่นมากขึ้น ฝ่ายชายต้องไปอยู่บ้านฝ่ายหญิง หากครอบครัวฝ่ายหญิงมีลูกหลายคนก็จะแยกครอบครัวออกมา แต่จะปลูกสร้างบ้านอยู่ใกล้ ๆ บ้านพ่อ แม่ จึงทำให้ความสัมพันธ์ทางเครือญาติยังแน่นแฟ้น กล่าวว่าชาวญ้อทั้งหมดในบ้านสา เป็นญาติกันทั้งหมู่บ้าน เพราะสืบเชื้อสายมาจากที่เดียวกัน มีแต่พี่ ป้า น้า อา กันทุกคน มีอะไรก็ออกแรงช่วยกันทำงาน (ลงแขก) ร่วมกัน

ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมค่อนข้างสูง จากผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ เทคโนโลยีที่ทันสมัยที่แทรกซึมเข้ามาอย่างรวดเร็ว ชาวญ้อต้องรับเอาวัฒนธรรมสมัยใหม่เข้ามาใช้ โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชนเริ่มไม่สนใจปฏิบัติตามจารีต ฮีตคอง ต่อจากรุ่นพ่อ รุ่นแม่ได้อีกต่อไป คนวัยทำงานทิ้งครอบครัวไปรับจ้างที่กรุงเทพฯและต่างจังหวัด คนเฒ่า คนแก่ ถูกทิ้งให้เลี้ยงลูกเลี้ยงหลานตามลำพัง ระบบเครือญาติอ่อนแอ ระบบเงินตราเข้ามาแทนที่

1.4 ลักษณะเศรษฐกิจของชาวญ้อ

คนในชุมชนญ้อบ้านสา จะมีรายได้เฉลี่ยในระดับต่ำ เนื่องจากคนในชุมชนส่วนมากประกอบอาชีพเกษตรกรรรม เช่น ทำนา ทำไร่ รายได้หลักจะมาจากการทำอาชีพเกษตรกรรม และบางครอบครัวก็อาจมีรายได้เพิ่มขึ้นมา รายได้จากการทำกสิกรรม เช่น การเลี้ยงสัตว์ การทำไร่มันสำปะหลัง การปลูกไม้ยูคาลิปตัส และมีประชากรบางส่วนรับจ้างทำงานประจำในต่างจังหวัดและในกรุงเทพมหานคร

การทำมาหากินส่วนมากจะอาศัยพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติที่มีในชุมชนจากสภาพพื้นที่มีความหลากหลายทางชีวภาพจึงเหมาะในการทำมาหากิน เช่น การหาปลาโดยใช้เครื่องมือที่มีแต่โบราณ การเก็บเห็ด ทอผ้าฝ้าย ทอเสื่อกก และการจักสาน เป็นต้น

1.5 ลักษณะทางวัฒนธรรมของชาวญ้อ

ชาวญ้อมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เป็นของตนเอง เช่น ภาษาพูด การแต่งกาย อาหาร ที่อยู่อาศัย ขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรม ความเชื่อดั้งเดิมอยู่เป็นอันมาก ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมอย่างเคร่งครัดซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในความเป็นปึกแผ่นและการดำรงเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธ์ที่มีอัตลักษณ์ อันเป็นวัฒนธรรมชาวญ้อ ดังนี้

1.5.1 ภาษาญ้อ จัดอยู่ในกลุ่มตระกูลภาษาไท-กระได ชาวญ้อมีภาษาพูดโดยพื้นฐานเสียงแตกต่างไปจากภาษาไทยอีสาน ตรงที่ฐานเสียงอักษรสูง และเสียงจัตวา จะเน้นหนักในลำคอ น้ำเสียงสูง อ่อนหวาน ฐานเสียงสระ เอือ ไอ ในภาษาไทยลาวจะตรงกับฐานเสียงสระ เอีย และ เออ ตามลำดับ เช่น เฮือ เป็น เฮีย ให้ เป็น เห้อ ประโยคว่า อยู่ทางได เป็น อยู่ทางเลอ เจ้าสิไปไส เป็น เจ้าจะไปกะเลอ เป็นต้น ตัวอย่างภาษาพูดของชาวญ้อ หัวเจอ-หัวใจ, หมากเผ็ด- พริก, กินเข้างาย-กินข้าวเช้า,หัวสิเดอ-ตะได้, ไปกะเลอ, ไปเดอ-ไปไหน ชาวญ้อไม่มีภาษาเขียนไม่มีตัวอักษรของตนเอง ในอดีตเคยใช้อักษรธรรมหรืออักษรไทยน้อย เช่นเดียวกับชาวอีสาน ปัจจุบันใช้อักษรไทยทั้งสิ้น แต่ในปัจจุบันวัฒนธรรมทางภาษาญ้อของชุมชนญ้อบ้านสาเริ่มเปลี่ยนแปลงไป คนรุ่นใหม่เริ่มรับวัฒนธรรมการพูดภาษาไทยอีสานมากขึ้น อันเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมและกาลเวลานั่นเอง

1.5.2 การแต่งกายของชาวญ้อ ในอดีตการแต่งกายของหญิงสาวนุ่งซิ่นลาย ชอบผ้าสไบสีแดงมากกว่าสีเหลือง ใส่กำไลเงิน ผู้ชายจะตัดผมสั้นแบบสยามไว้เคราสั้น และสวมใส่เสื้อแบบคนลาวอื่น ๆ นุ่งผ้าม่วงในท้องถิ่น ทำจากไหมหรือฝ้าย ปัจจุบันคนในชุมชนจะแต่งกายตามสมัยนิยม

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

1.5.3 อาหารชาวญ้อรับประทานข้าวเหนียวเป็นหลัก และรับประทานข้าวเจ้าในบางโอกาส ไม่นิยมรับประทานอาหารสุกๆ ดิบๆ เหมือนชาวไทยลาว อาหารพื้นเมืองที่มีรับประทานเฉพาะในหมู่ชาวญ้อ ทำจากปลากราย เรียกว่า "หมกเจาะ" และขนมข้าวเกรียบสมุนไพรดงระแนงสูตรดั้งเดิม ส่วนอาหารประเภทอื่นก็เหมือนกับชาวไทยลาวทั่วไป ปัจจุบันไม่นิยมปรุงอาหารกินเองแต่จะซื้ออาหารถุงสำเร็จตามตลาดนัด ตลาดคลองถม มารับประทานเพราะสะดวก รวดเร็ว ประหยัดเวลา

1.5.4 ที่อยู่อาศัย ลักษณะการสร้างบ้านเรือนของชาวญ้อ ตัวเรือนเป็นเรือนใต้ถุนสูง มีชายคาที่เรียกว่า เซีย มีชานติดกับครัว มีเล้าข้าวอยู่ทางด้านหลังบ้าน ถ้าเป็นบ้านของชาวไร่ชาวนา ทั่วไปก็จะมุงด้วยหญ้าแฝก ฝาผนังเป็นฟาก สับสานลานสอง บ้านที่มีฐานะดีก็จะมุงด้วยกระเบื้องเกร็ด หรือสังกะสี และเปลี่ยนฝาผนังเป็นไม้กระดานซึ่งมีให้เห็นในปัจจุบัน ชาวญ้อนิยมสร้างบ้านเรือนอยู่กันเป็นกลุ่มสังคมย่อยในวงศ์ญาติพี่น้องของตน และเมื่อมีจำนวนมากขึ้น ก็กลาย เป็นหมู่บ้านหรือที่เรียกว่า "คุ้ม" และมีวัดประจำคุ้มของพวกตน ในปัจจุบันชุมชนชาวญ้อบ้านสาจะนิยมสร้างบ้านด้วยปูนซีเมนต์ รั้วรอบขอบชิด เป็นเหตุให้เกิดระบบความสัมพันธ์แบบต่างคนต่างอยู่

1.5.5 ความเชื่อ ชาวญ้อบ้านสา ประมาณ 50 % ยังคงยึดถือความเชื่อ ผีบรรพบุรุษที่เรียกชื่อในภาษาถิ่นว่า "ผีด้ำ" ซึ่งเป็นความเชื่อมาแต่โบราณ ซึ่งเป็นผีบรรพบุรุษที่ตายไปแล้วแต่ยังมีความห่วงใยในความเป็นอยู่ของลูกหลานที่ยังมีชีวิตอยู่ และความเชื่อดังกล่าวยังแฝงกระบวน การปกครองและการสืบทอดวงศ์ตระกูลผสมผสานอยู่ด้วย โดยให้ความสำคัญกับผู้ชายมากกว่าผู้หญิง เช่น หากมีการกระทำความผิดต่อกันในวงศ์ตระกูล จะให้อำนาจลูกชายคนโตเป็นผู้ตัดสินความผิดนั้น ๆ ส่วนลูกผู้หญิงหากแต่งงานไปแล้วจะขาดจากวงศ์ตระกูลเดิม การแบ่งปันมรดกก็ให้ลูกชายเป็นฝ่ายเลือกก่อนหรือเป็นผู้จัดการมรดก และชาวญ้อประมาณ 90 % ยังนับถือ ผีดอนตาปู่ ซึ่งเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ประจำชุมชน และเป็นที่สักการะบูชามีการทำพิธีเลี้ยงผีดอนตาปู่เพื่อความเป็นศิริมงคล เพราะมีความเชื่อว่าดอนปู่ตาเป็นป่าศักดิ์สิทธิ์ที่ผีปู่ตาซึ่งเป็นผีบรรพบุรุษเป็นผู้ที่มีพลังอำนาจช่วยปกป้องคุ้มครอง รักษาป่าคนและสัตว์ นอกจากนั้น ยังดลบันดาลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ควบคุมพฤติกรรมของชุมชนและกระตุ้นให้คนอยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบแบบแผน มีความสามัคคีปรองดองกัน มีความเมตตากรุณา รู้จักเสียสละ เกิดความสบายใจ และมั่นใจ สร้างความรู้สึกมั่นคงในชีวิต ในด้านพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีปู่ตา เป็นรูปแบบของการจัดความสัมพันธ์ทางการผลิต ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติดลบันดาลให้ประสบ

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ผลสำเร็จ ที่สำคัญคือพิธีที่เกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ของน้ำและการเกษตรว่าจะมีน้ำเพียงพอ ได้ผลผลิตสมบูรณ์หรือไม่ กะจ้ำเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุด เพราะเป็นตัวแทนสื่อประสาน ระหว่างชาวบ้านกับผีปู่ตาในการทำพิธีกรรมต่าง ๆ ทั้งพิธีเลี้ยง พิธีเสี่ยงทาย และพิธีบนบาน เมื่อผู้บนบานประสบผลสำเร็จแล้ว จะมาหากะจ้ำให้ช่วยทำพิธีแก้บนให้ การเสี่ยงทายทำขึ้นใน วันพุธ เดือน 6 ของทุกปี

กล่าวได้ว่า ลักษณะพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีปู่ตาและดอนปู่ตา ในชุมชนบ้านสา ตำบลคลองขาม อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ นั้นยังคงยึดถือปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัด จริงจัง และ สืบเนื่องมาโดยตลอด ทั้งในกรณีที่เป็นส่วนรวมและส่วนบุคคล

ภาพที่ 5 สถูปศาลปู่ตาประจำชุมชนบ้านสา

1.5.6 พิธีแต่งงาน เมื่อหนุ่มสาวคู่ใดที่รักใคร่ชอบ พอถึงขั้นตกลงปลงใจที่จะเป็น สามีภรรยากันแล้ว ฝ่ายชายก็จะให้บิดามารดาของตนดำเนินการให้ได้แต่งงานกับหญิงคนรัก ดังนี้ “ไปเจาะ”คือการส่งผู้ใหญ่ไปทาบทาม “โอมสาว” คือการทำพิธีสู่ขอ “แฮกเสื่อแฮกหมอน” คือการเตรียมการ ได้แก่ การจัดเตรียมเครื่องนอน ประกอบด้วยฟูก หมอน ผ้าห่ม เสื่อ และมุ้ง ซึ่งเป็นหน้าที่ของฝ่ายหญิง ในการนี้ต้องเชิญผู้เฒ่า ผู้แก่ที่ชาวบ้านยอมรับว่าเป็น ผัวค้ำเมียคูณ มาทำพิธีตัดเย็บให้ชาวญ้อเรียกว่า แฮกเสื่อแฮกหมอน “เล่าดอง”คือบอกเล่าวันแต่งงาน “มื้อกินดอง” คือพิธีวันแต่งงาน เมื่อได้ฤกษ์ยามดีแล้ว ก็จะเป็นการแห่จ้าวบ่าวพร้อมขันสินสอด ของหมั้น พานบายศรี และสำรับที่เรียกว่า “ขำเพีย"ประกอบด้วยไข่ไก่ต้ม 2 ฟอง งา พริกแห้ง และเกลือป่น อย่างละ 1 ถ้วย ไปยังบ้านเจ้าสาว พิธีสำคัญได้แก่ การวางสินสอดทองหมั้นต่อ หน้าเจ้าโคตร ลุง ตา ของเจ้าสาวพิธีบายศรีสู่ขวัญ พิธีป้อนไข่หน่วย พิธีขอพรจากเจ้าโคตรลุงตา ทั้งสองฝ่าย ถ้าหากให้เขยไปสู่ก็ ทำพิธีจูงบ่าวสาวเข้าหอแล้วเลี้ยงอาหารแก่แขกผู้มาร่วมงาน เป็นอันเสร็จ ปัจจุบันพิธีแต่งงานยังคงดำรงตามจารีต ประเพณีดั้งเดิมอยู่

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

1.5.7 ด้านศาสนาคนในชุมชนญ้อบ้านสาส่วนมากนับถือศาสนาพุทธ การจัดงานตามประเพณีและวัฒนธรรมหมู่บ้าน ทุกคนจะไปทำบุญกันที่วัดประจำหมู่บ้านในรอบหนึ่งปีชาวบ้านมีการทำบุญหรือจัดงานตามประเพณีในเดือนสำคัญ ดังนี้

เดือนอ้าย	ทำบุญตามประเพณี	บุญเข้ากรรม
เดือนยี่	ทำบุญตามประเพณี	บุญคูณลาน
เดือนสาม	ทำบุญตามประเพณี	บุญข้าวจี่
เดือนสี่	ทำบุญตามประเพณี	บุญเผวด
เดือนห้า	ทำบุญตามประเพณี	บุญสงกรานต์
เดือนหก	ทำบุญตามประเพณี	บุญบั้งไฟ
เดือนเจ็ด	ทำบุญตามประเพณี	บุญเบิกบ้าน(ซำฮะ)
เดือนแปด	ทำบุญตามประเพณี	บุญเข้าพรรษา
เดือนเก้า	ทำบุญตามประเพณี	บุญข้าวประดับดิน
เดือนสิบ	ทำบุญตามประเพณี	บุญข้าวสาก
เดือนสิบเอ็ด	ทำบุญตามประเพณี	บุญดอกผ้า บุญกฐิน
เดือนสิบสอง	ทำบุญตามประเพณี	บุญลอยกระทง

1.5.8 การรักษาพยาบาลของญ้อนั้นมีทั้งรักษาด้วยแผนปัจจุบันและแผนโบราณ สำหรับแผนโบราณนั้นก็จะมีการรักษาด้วยยาสมุนไพร และการรักษาด้วยเวทย์มนต์คาถา โดยมีหมอมอเป็นผู้รักษา ในกรณีที่มีการเจ็บป่วยหาสาเหตุไม่พบหรือ ที่เชื่อว่าเป็นการกระทำของภูตผีวิญญาณ หรือที่เรียกว่า " ผีเข้าเจ้าสูน " อาจจะเป็นผีพระภูมิเจ้าที่ ผีเชื้อ หรือผีบรรพบุรุษ ผีเข้าสิง เสียขวัญ และถูกผีปอบเข้าสิง ยาสมุนไพรที่ชาวญ้อนำมาใช้รักษาโรคส่วนมากแล้วจะเป็นพืชผักที่อยู่ใกล้ตัว เช่น กำลังพระยาเสือโคร่ง เป็นยาชูกำลัง ผลมะเกลือ ใช้เป็นยาถ่ายพยาธิ ปลีแดง โง นำมาต้มรวมกันแก้ร้อนในและขับเลือด ขิงเป็นยาอายุวัฒนะ และแก้โรคทางท้อง ปัจจุบันชาวญ้อบ้านสาเวลาเจ็บป่วย จะเข้ารับการรักษาที่สถานีอนามัยชุมชนและโรงพยาบาล

1.5.9 ประเพณีสงกรานต์ ถือว่าเป็นประเพณีที่สำคัญของชาวญ้อ ถึงแม้ว่าจะอยู่ต่างแดนห่างไกลแค่ไหนก็จะกลับมาร่วมในประเพณีดังกล่าว โดยจะเริ่มตั้งแต่วันที่ 13–15 ของทุกปี ชาวญ้อจะเตรียมทำความสะอาดบ้านเรือนก่อนวันสงกรานต์ประมาณ 3–4 วัน ชาวญ้อจะเริ่มทยอยกันทำข้าวต้ม ขนม เพื่อไปทำบุญในวันสงกรานต์ ชาวบ้านจะนำอาหารและขนมไปทำบุญที่วัดในช่วงสงกรานต์นอกจากประเพณีสงกรานต์แล้วยังมีกิจกรรมย่อย ๆ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม MAHASARAKHAM UNIVERSITY

เช่น ประเพณีการรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ สรงน้ำพระสงฆ์ สรงน้ำพระพุทธรูป และประเพณีการละเล่นต่าง ๆ เช่น แข่งม้าโทกเทก แข่งวิ่งกระสอบ ดึงเชือก โยนห่วงยาง ฯลฯ และกิจกรรมการเล่นสาดน้ำ ชาวบ้านมีความเชื่อว่าการสาดน้ำ จะช่วยให้ฝนฟ้าตกบริบูรณ์ เพราะน้ำแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ ในการเพาะปลูก ปัจจุบันชาวญ้อบ้านสายังคงดำรงรักษาประเพณีในส่วนนี้ได้อย่างเคร่งครัด

1.6 ทางสิ่งแวดล้อม หมู่บ้านทิศเหนือจะติดสวนป่าดงระแนงซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ ดินดี น้ำดี ข้าวปลาอาหารอุดมสมบูรณ์มาก ปัจจุบันมีการตัดไม้เพื่อนำมาสร้างที่อยู่อาศัย ทำไร่อ้อย มันสำปะหลัง จึงทำให้ป่าถูกบุกรุกพื้นที่จำนวนมากจากคนในชุมชนเอง จากการวิเคราะห์ผลพัฒนาการกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านสา จากอดีตถึงปัจจุบันของบ้านสา ตำบลคลองขาม อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ รายละเอียดดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงพัฒนาการกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านสาจากอดีตถึงปัจจุบัน

ประเด็น	ยุคอดีต ปี พ.ศ 2514	ยุคปัจจุบันปี พ.ศ 2532-2555
ด้านสังคม	1. มีลูกเยอะ 2. ระบบเครือญาติเป็นครอบครัวใหญ่ ญาติพี่น้องอาศัยอยู่บริเวณเดียวกัน พึ่งพาอาศัยกัน 3. ช่วยเหลือกันในการทำงาน (ลงแขก) 4. นับถือเชื่อฟังผู้เฒ่า ผู้แก่ ผู้อาวุโส	1. รัฐรณรงค์การคุมกำเนิด 2. ครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น 3. แต่งงานกับคนต่างถิ่น 4. แบ่งเป็นพรรคพวก 5. การรวมกลุ่มจากนโยบายของภาครัฐ เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มเงินล้าน 6. การรวมกลุ่มกันเองของชุมชน เช่น กลุ่มฌาปนกิจศพ(เงินกินทาน) 7. ใช้เงินจ้างในการทำงานทั้งคนในชุมชนและเครือญาติ 8. วัยทำงานทิ้งครอบครัวไปรับจ้างที่กรุงเทพฯและต่างจังหวัด 9. คนเฒ่า คนแก่ ถูกทิ้งให้เลี้ยงลูกเลี้ยงหลานตามลำพัง 10. ระบบเครือญาติอ่อนแอ ระบบเงินตราเข้ามาแทนที่

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ประเด็น	ยุคอดีต ปี พ.ศ 2514	ยุคปัจจุบันปี พ.ศ 2532-2555
ด้านวัฒนธรรม	1. ทำบุญตามฮีตสิบสอง คองสิบสี่ 2. นับถือผี เช่น ผีด้ำ ผีปู่ตา ผีตาแฮก ผีฟ้า อย่างเคร่งครัด 3. ใช้ภาษาญ้อในการสื่อสารในชุมชน 4. อาหาร ทำกินเองในครอบครัวใช้เครื่องปรุงพึ่งพิงตามทรัพยากรธรรมชาติที่มีในชุมชน 5. ที่อยู่อาศัย ใช้วัสดุที่มีในท้องถิ่น แต่ละพื้นที่ของห้องจะมีข้อห้าม ขวง ขลำ คำสอน ในการอยู่ร่วมกันของคนในครอบครัว 6. เครื่องนุ่งห่ม ทอใช้เองตามบรรพบุรุษ 7. ยารักษาโรค ใช้สมุนไพรในป่าชุมชน ในการรักษา	1. ยังทำบุญตามฮีตสิบสอง คองสิบสี่ 2. ยังนับถือผีปู่ตา ผีตาแฮก อย่างเคร่งครัด ผีด้ำ(ผีพ่อผีแม่)นับถือน้อยลง ส่วนผีฟ้าไม่มีผู้สืบทอดจึงสูญหายไปจากชุมชน 3. ส่วนมากยังใช้ภาษาญ้อในการพูดติดต่อกันชุมชน 4. อาหาร ทำกินเองน้อย ส่วนมากซื้ออาหารถุง(ปรุงสำเร็จ)จากตลาดนัด ตลาดคลองถม 5. ที่อยู่อาศัย สร้างด้วยปูนซีเมนต์รูปทรงแบบสมัยใหม่ แต่ละพื้นที่ของห้องจะไม่มีข้อห้าม ขวง ขลำ คำสอนเหมือนสมัยก่อน 6. เครื่องนุ่งห่ม คนเฒ่าคนแก่ ส่วนมากยังใช้ผ้าที่ทอเองส่วนเด็ก เยาวชนจะแต่งกายตามแฟชั่นสมัยนิยม 7. ยารักษาโรค การเจ็บป่วยจะรักษาตามโรงพยาบาล อนามัยชุมชน
ด้านเศรษฐกิจ	1. เก็บของป่ามาขาย เช่น เห็ดชนิดต่างๆ สัตว์ป่า ผัก ผลไม้ป่า 2. หากินง่าย 3. ปลูกเอง กินเอง กินอยู่แบบเรียบง่าย ชีวิตชนบท	1. ปลูกข้าว มันสำปะหลัง ปอ อ้อย ยูคาลิปตัส 2. ราคาผลิตผลตกต่ำ แต่ต้นทุนสูง ขาดทุน ปัญหาหนี้สินมากขึ้น 3. ไม่ชอบกินของที่ปลูกเองแต่จะซื้อกิน 4. มีค่านิยมในการใช้เครื่องอำนวยความสะดวก เช่น รถ ตู้เย็น ทีวี พัดลม โทรศัพท์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ประเด็น	ยุคอดีต ปี พ.ศ 2514	ยุคปัจจุบันปี พ.ศ 2532-2555
ด้านสิ่งแวดล้อม	1. ป่ามีความอุดมสมบูรณ์ ดินดี น้ำดี ข้าวปลาอาหารอุดมสมบูรณ์ 2. ไข้ป่า เกิดโรคระบาด 3. ทำไร่เลื่อนลอย ตัดไม้เพื่อนำมาสร้างที่อยู่อาศัย	1. บุกรุกตัดไม้ทำลายป่า ปลูกอ้อย มันสำปะหลัง 2. ดินเสื่อม น้ำเสีย (สารเคมีฆ่าหญ้า ปุ๋ยหอยเซอรี)ในน้ำไม่มีปลา ไม่มีผัก 3. เกิดการจัดการป่าโดยภาครัฐแต่ไม่ยั่งยืน

จากตารางที่ 4 ปัจจัยแห่งความเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนญ้อบ้านสาประกอบด้วย ด้านเทคโนโลยี นโยบายภาครัฐ ค่านิยม สื่อ/โฆษณา และการเมืองการปกครองที่ปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลายุคสมัยนั่นเอง การรำลึกและเรียนรู้อดีต ทำให้ชุมชนรู้ถึงเหตุแห่งทุกข์และสุขเพื่อหาแนวทางแห่งการพ้นทุกข์ต่อไป

จากการวิเคราะห์เอกสาร การสังเกต สัมภาษณ์ พบว่าพัฒนาการกับการเปลี่ยนแปลงชุมชนญ้อบ้านสาในปัจจุบัน ดังนี้

1. ด้านสังคม มีการเปลี่ยนแปลงไปแบบก้าวกระโดดเนื่องจากกระแสโลกาภิวัฒน์มีบทบาทในชีวิตประจำวันของคน จึงทำให้คนต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัวทำให้เกิดความห่างเหินกัน ยังคงมีความสัมพันธ์กันอยู่บ้างเฉพาะในครอบครัวเดียวกัน แต่ในหมู่บ้านมีความสัมพันธ์ไปมาหาสู่กันอยู่บ้างแต่ไม่มากนัก

2. ด้านวัฒนธรรม ด้านการแต่งกายด้วยชุดชาวญ้อนั้นมีน้อยลง ด้านภาษา มีการปรับเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน ด้านอาหาร นิยมรับประทานอาหารปรุงสำเร็จมากขึ้น ด้านการอยู่อาศัยมีการสร้างบ้านตามสมัยนิยมการรักษาจารีต ฮีตคองภายในพื้นที่ห้องต่างๆลดลงจากสมัยก่อน ด้านการนับถือศาสนา และการรักษาประเพณีต่าง ๆ ที่ยังคงปฏิบัติกันอย่างเหนียวแน่น ส่วนด้านความเชื่อและพิธีกรรรมมีการนับถือผีปู่ตามากที่สุด รองลงมาคือการนับถือผีด้ำ ผีตาแฮก ผีเข้าเจ้าสูน ตามลำดับ

3. ด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยี ความเจริญด้านคมนาคม สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของบุคคลภายนอก เด็กในปัจจุบันได้รับการศึกษาสูงขึ้นทำให้วัฒนธรรมต่าง ๆ ของชาวญ้อเกิดการผสมผสานได้อย่างรวดเร็ว

4. ด้านสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันมีการตัดไม้เพื่อนำมาสร้างที่อยู่อาศัย ทำไร่อ้อย มันสำปะหลัง จึงทำให้ป่าถูกบุกรุกพื้นที่จำนวนมากจากคนในชุมชนเอง

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

การศึกษาชุดความรู้อัตลักษณ์ชุมชนผู้อ้อบ้านสา ตำบลคลองขาม อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน ตามประเด็นคำถามเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนผู้อ้อด้านภาษาและด้านปัจจัยสี่ ตามวันเวลาที่นัดหมาย คือวันที่ 10 สิงหาคม 2555 สถานที่ บ้านสาหมู่ที่ 17 เวลา 9.30 น. สรุปผล ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 แสดงชุดความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นจากปราชญ์ชาวบ้านของชุมชนผู้อ้อบ้านสา

ชื่อปราชญ์ชาวบ้าน	ชุดความรู้เรื่องภาษาผู้อ้อ(เป็นคำ วลี)					
	ประวัติการถ่ายทอด	คำศัพท์	คำอ่าน	ความหมาย	การอนุรักษ์	การจัดกระบวนการเรียนรู้
นายทุย ภูชะหาร นางคุณแก้ว ภูชะหาร	ได้จากการเรียนรู้จาก พ่อ แม่ ปู่ย่า ตายาย	กิด กะโป๊ กะบวน กะปอม กะเปา กะดักกะด้อ เกิบ ก้องแขน กะเทิน กะแคะ เก้อ กะโพด กั้งคันฮ่ม กล้วยเหิ่ม กับแก๊ กะหน่องก่วย	กิด กะ โป๊ กะ-บวน กะ-ปอม กะ-เปา กะ-ดัก-กะ-ด้อ เกิบ ก้อง-แขน กะ-เทิน กะ-แคะ เก้อ กะ-โพด กั้ง-คัน-ฮ่ม กล้วย-เหิ่ม กับ-แก๊ กะ-หน่องก่วย	สั้น,น้อย กะลา ดี, เข้าเท่า กิ้งก่า กระเป๋า เกินไป รองเท้า กำไลมือ ครึ่ง ๆ กลาง ๆ แรด-ดัดจริต ใกล้ เกินไป ร่ม กล้วยห่าม ตุ๊กแก สั้นเท้า ปิด	ถ่ายทอดให้ลูกหลานรุ่นต่อๆไป	เด็กและเยาวชนร่วมเรียนรู้กับปราชญ์ชาวบ้าน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ชื่อปราชญ์ชาวบ้าน	ชุดความรู้เรื่องภาษาญ้อ(เป็นประโยคคำพูดที่ใช้ในชีวิตประจำวัน)				
	ประวัติการถ่ายทอด	ภาษาไทยกลาง	ภาษาไทญ้อ	การอนุรักษ์	การจัดกระบวนการเรียนรู้
นายทุย ภูชะหาร นางคุณแก้ว ภูชะหาร	ได้จากการเรียนรู้จาก พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย	คุณชื่ออะไร บ้านอยู่ที่ไหน คุณจะไปไหน คุณไปไหนมา คุณมากับใคร กินข้าวแล้วหรือยัง กินข้าวกับอะไร แกงหน่อไม้ใส่อะไร ขอดื่มน้ำหน่อย กินข้าวอร่อยไหม เป็นยังไงสบายดีหรือ มีพี่น้องกี่คน มีใครบ้าง พ่อไปนาแต่เช้า ทำไมจึงขาดเรียน แม่เธออยู่บ้านไหม ดีใจมาก ร้องไห้ทำไม หัวตะไคร้ วันนี้ทำอะไรกิน ใจดี ใครมา ทำอย่างไร คุณเป็นอะไร เอาผ้าขาวม้ามาให้หน่อย	เจ้าชื่อเตอ บ้านอยู่กะเลอ เจ้าซิไปเตอ (เต๋อเหลอ) เจ้ามาแต่กะเลอ เจ้ามากับเผอ กินเคาแล้วอ้อ กินเคากับเตอ แกงหน่อไม้เส่อเตอ ขอน่ากินแหน่ กินเคาแซบอ้อ เป็นแนวเลอ สบายดีอ้อ อ้ายน้องเท่าเหลอ มีเผอแหน่ พ้อไปนาแต่เซ้า เป็นเตอคือขาดเฮียน แม้เจ้าอยู่เฮียนอ้อ ดีเจอหลาย ให้เฮ็ดเตอ หัวสิเคอ มื้อนี้เฮ็ดเตอกิ้น เจอดี เผอมา เฮ็ดแนวเลอ เจ้าเป็นปะเตอ เอาผ้าแพรด้ามมาเฮ้อแหนะ	ถ่ายทอดให้ลูกหลานรุ่นต่อๆไป	เด็กและเยาวชนร่วมเรียนรู้กับปราชญ์ชาวบ้าน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ชื่อปราชญ์ชาวบ้าน	ชุดความรู้เรื่องอาหารพื้นบ้าน					
	ประเภทอาหารพื้นบ้าน	ประวัติการถ่ายทอด	แหล่งวัสดุ	ประโยชน์	การอนุรักษ์	การจัดกระบวนการเรียนรู้
นายบุญพัด ภูยางสิม	**ประเภทอาหารคาว** 1. ลาบปลา 2. ลาบไก่ 3. ลาบวัว,ควาย 4. ลาบหมู 5. ลาบนก 6. ลาบแย้ 7. ลาบกิ้งก่า 8. ลาบเป็ด 9. ลาบบ่าง	ได้จากการเรียนรู้จากพ่อแม่	1. หาตามป่าทุ่งนา 2. ซื้อตามท้องตลาด	ใช้เป็นอาหารในการดำรงชีวิตประจำวัน	ถ่ายทอดให้ลูกหลานรุ่นต่อๆไป	เด็กและเยาวชนร่วมเรียนรู้กับปราชญ์ชาวบ้าน
นางหา ภูถาคถม	1. ทอดไข่ใส่ไข่มดแดง 2. ยำไข่มดแดง 3. หมกไข่มดแดงใส่ไข่ 4. แกงปลาใส่ไข่มดแดง 5. แกงหน่อไม้ 6. แกงหวาย	ได้จากการเรียนรู้จากผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านและเรียนรู้ด้วยตนเอง	หาตามทุ่งนา และป่าดงระแนง	1. ใช้เป็นอาหาร 2. ขายภายในชุมชน	ถ่ายทอดให้ลูกหลานรุ่นต่อๆไป	นำเด็กและเยาวชนมาเรียนกับปราชญ์ชาวบ้าน
นางสวัสดิ์ ภูนารี	1. ยำเห็ดโคน 2. ส้มเห็ด 3. แกงเห็ด 4. นึ่งเห็ด 5. ผัดเห็ด 6. เห็ดดอง 7. ยำเห็ดบด	ได้จากการเรียนรู้จากพ่อแม่	หาตามป่าและทุ่งนา	1. เป็นอาหาร 2. ขายภายในชุมชน 3. ใช้เป็นของฝากผู้มาเยือน	ถ่ายทอดให้ลูกหลานรุ่นต่อๆไป	เด็กและเยาวชนร่วมเรียนรู้กับปราชญ์ชาวบ้าน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ชื่อปราชญ์ชาวบ้าน	ชุดความรู้เรื่องอาหารพื้นบ้าน					
	ประเภทของอาหารพื้นบ้าน	ประวัติการถ่ายทอด	แหล่งวัสดุ	ประโยชน์	การอนุรักษ์	การจัดกระบวนการเรียนรู้
นางสวัสดิ์ ภูนารี	1. อ๋อมไก่ 2. อ๋อมนก 3. อ๋อมหนู 4. อ๋อมตุ่น 5. อ๋อมกระแต 6. อ๋อมกบ 7. อ๋อมเขียด 8. อ๋อมปลา 9. อ๋อมอีเห็น	ได้จากการเรียนรู้จากผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านและเรียนรู้ด้วยตนเอง	หาตามทุ่งนา และป่าดงระแนง	1. ใช้เป็นอาหาร 2. ขายภายในชุมชน	ถ่ายทอดให้ลูกหลานรุ่นต่อๆไป	นำเด็กและเยาวชนมาเรียนกับปราชญ์ชาวบ้าน
นางคุณแก้ว ภูชะหาร	1. ป่นปลา 2. ป่นกบ 3. ปุ่นเขียน 4. ป่นกุ้ง 5. แจ่วปลาร้า 6. แจ่วแมงดา 7. หมกต่อ	ได้จากการเรียนรู้จากพ่อ แม่	1. ปลูกเอง 2. หาตามป่า	ใช้เป็นอาหาร	ถ่ายทอดให้ลูกหลานรุ่นต่อๆไป	เด็กและเยาวชนร่วมเรียนรู้กับปราชญ์ชาวบ้าน
นางหา ภูถาดถม	ประเภทอาหารหวาน 1. ข้าวเกรียบ 2. ข้าวปุ้น 3. ข้าวปาด 4. ข้าวลอดช่อง 5. ขนมกลอย 6. เผือก 7. มัน 8. กล้วยบวดชี	ได้จากการเรียนรู้จากพ่อ แม่	1. ปลูกเอง 2. หาตามป่า 3. ซื้อจากตลาด	1. ขายภายในชุมชน 2. ใช้เป็นของฝากผู้มาเยือน	ถ่ายทอดให้ลูกหลานรุ่นต่อๆไป	เด็กและเยาวชนร่วมเรียนรู้กับปราชญ์ชาวบ้าน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ชื่อปราชญ์ชาวบ้าน	ชุดความรู้เรื่องการแต่งกาย				
	ชาย	หญิง	ชุดรำชาวญ้อ	การอนุรักษ์	การจัดกระบวนการเรียนรู้
นางคุณแก้ว ภูชะหาร	นุ่งกางเกงขาก๊วย ทำด้วยผ้าฝ้าย ย้อมสีคราม ผู้สูงอายุนุ่งโสร่ง ผ้าฝ้าย หรือผ้าไหม เวลาไปวัด ไปงานใช้แพรพาดบ่า และใช้เป็นผ้าสารพัดประโยชน์ เช่น นุ่งเตี่ยว อาบน้ำ เกี่ยวลูกไปนา ผูกเปลให้ลูกนอน ห่อข้าวไปนา	นุ่งผ้าถุง เรียกว่า ซิ่นคั่น เป็นผ้านุ่งผู้หญิง เป็นผืนผ้า 3 ส่วน ต่อส่วนหัวและส่วนชายล่าง (ตีนซิ่น) ต่อหัวต่อตีน ด้วยผ้าฝ้ายสีดำ ซิ่นคั่นไหม สีนวล หรือสีครีม เวลาทำบุญจะพาดผ้าเบี่ยงสีขาวที่ไหล่ซ้าย เครื่องประดับนิยมใช้เข็มขัดเงินหรือนาก ผู้สูงอายุมักใช้ตุ้มหูเพชรซีก รูปตุ้มหูเป็นก้านย้อยห้อยลงมาที่ติ่งหู ทำเป็นรูปดอกไม้ลาย ดอกพิกุล	1. ชาย สวมเสื้อคอพวงมาลัย สีเขียวสด ใช้สไบไหมสีน้ำเงินพับครึ่งกลาง พาดไหล่ ซ้ายและขวา นุ่งผ้าโจงกระเบนสีน้ำเงินเข้ม ใช้สไบไหมสีแดงคาดเอว ปล่อยชายข้างซ้ายด้านหน้า เครื่องประดับสร้อยเงินห้อยพระ ใบหูทัดดอก ดาวเรืองด้านซ้าย 2. หญิง ใส่เสื้อแขนกระบอกสีชมพูหรือสีบานเย็น คอกลมขยิบดำหรือน้ำเงินเข้ม นุ่งผ้าถุงไหมสีน้ำเงินมีเชิง (ตีนจก) เข็มขัดลายขิดคาดเอว ใช้สไบไหมสีน้ำเงินพาดไหล่ด้านซ้ายแบบเฉียง เครื่องประดับสร้อยคอ ตุ้มหู สร้อยข้อมือเครื่องเงิน ผมเกล้ามวยประดับดอกไม้สด หรือดอกไม้ประดิษฐ์	ถ่ายทอดให้ลูกหลานรุ่นต่อไป	เด็กและเยาวชนร่วมเรียนรู้กับปราชญ์ชาวบ้าน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ชื่อปราชญ์ชาวบ้าน	ชุดความรู้เรื่องที่อยู่อาศัย				
	พื้นที่ใช้สอย	ประวัติการถ่ายทอด	ประโยชน์/คุณค่า	การอนุรักษ์	การจัดกระบวนการเรียนรู้
นายบุญพัด ภูยางสิม	1. ห้องฮ่อง (เปิง) 2. ห้องส้วม (ห้องนอน) 3. เฮือนครัว 4. ห้องเสลียง 5. ชานแดดหรือชานเดือนหงาย 6. เฮือนอุแอ่งน้ำกิน 7. บันไดลิง 8. ใต้ทุนบ้าน	ได้จากการเรียนรู้จากพ่อแม่	1. เป็นห้องพระ 2. เป็นที่ใช้ประกอบพิธีสำคัญต่างๆ ภายในบ้าน 3. เป็นที่รับแขกสำคัญผู้หลักผู้ใหญ่ ข้อขลำ ลูกสะใภ้-ลูกเขยห้ามเข้าเพราะจะผิดผี 4. เป็นห้องนอนพ่อแม่ 5. เป็นที่เก็บกระเต๊าะผีต๋ำ (ผีพ่อ ผีแม่) 6. เป็นที่ประกอบหาร 7. เป็นที่เก็บอุปกรณ์ทำครัว 8. เป็นที่รับแขกบุคคลทั่วไปที่มีอายุน้อย 9. เป็นที่นั่งเล่นของลูกหลาน 10. เป็นที่นั่งเล่น 11. เป็นที่นั่งกินข้าว 12. เป็นที่นั่งคุยกันของบ่าวสาวเวลากลางคืน 13. เป็นที่ตั้งอุแอ่งน้ำกิน 14. ใช้เดินขึ้นบ้าน ข้อขลำ ลูกบันไดต้องมีจำนวนคี่ห้ามนั่งตรงหัวบันไดและห้ามยืนร้องเรียกบุคคลอื่นเพราะเป็นการเรียกคนที่ตายแล้วกลับมา 15. เป็นคอกสัตว์ 16. เป็นที่เก็บอุปกรณ์การทำการเกษตร 17. เป็นที่ทอผ้า เลี้ยงหม่อนไหม	ถ่ายทอดให้ลูกหลานรุ่นต่อๆไป	เด็กและเยาวชนร่วมเรียนรู้กับปราชญ์ชาวบ้าน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ชื่อปราชญ์ชาวบ้าน	ชุดความรู้เรื่องยารักษาโรค				
	ชื่อพืชสมุนไพร	แหล่งที่พบ	ประโยชน์/สรรพคุณทางยา	การอนุรักษ์	การจัดกระบวนการเรียนรู้
นายการ ภูนารี	1. เครือหุนแป	ดงระแนง	ขับเสมหะ	ถ่ายทอดให้ลูกหลานรุ่นต่อๆไป	เด็กและเยาวชนร่วมเรียนรู้กับปราชญ์ชาวบ้าน
	2. เครือตาปา	ดงระแนง	แก้โรคกระษัยเส้น		
	3. ผักตำลึง	บริเวณหมู่บ้าน	แก้ไข้ ดับพิษร้อน ถอนพิษใบชยี้ทาตุ่มคัน		
	4. ใบย่านาง	ดงระแนง	แก้ร้อนใน		
	5. หญ้ารวงช้างต้น	ทุ่งนา	ขับลม รักษาโรคไต		
	6. หญ้าหมากพร้าว	ทุ่งนา	แก้ฟกช้ำ บวม รักษาโรคดีซ่าน		
	7. ดีไฟนกขุ้ม	ดงระแนง	บำรุงกำลัง		
	8. หวาย	ดงระแนง	ขับปัสสาวะ		
	9. ตะไคร้	บริเวณหมู่บ้าน	ขับลม รักษาโรคกระษัยเส้น		
	10. ผักอีฮุม	บริเวณหมู่บ้าน	บำรุงกำลัง ลดบวม		
	11. ต้นเปือย	ดงระแนง	แก้ทองบิด ปากเปื่อย		
	12. น้อยหน่า	บริเวณหมู่บ้าน	ฆ่าเห็บ เหา ฆ่าพยาธิ แก้ฟกช้ำ		
	13. หญ้าโคยูง	ทุ่งนา	ขับปัสสาวะ		
	14. แคงขาว				
	15. ต้นคัดเค้า	ดงระแนง	บำรุงเลือด บำรุงหัวใจ		
	16. มะเฟือง	บริเวณหมู่บ้าน	แก้ปวด รักษาโรคนิ่ว		
	17. หัวขิงแดรง	บริเวณหมู่บ้าน	แก้โรคประดง บำรุงกำลัง		
	18. ขี้กาเหลี่ยม	ทุ่งนา	ทาแผล		
	19. ต้นปีกไก่ดำ	บริเวณหมู่บ้าน	ยาชูกำลัง		
	20. ผักกระถิ่น	บริเวณหมู่บ้าน	แก้ทองร่วม ปวด เมื่อย ขับระดูขาว บำรุงตับ		
	21. หัวอีทือ	ดงระแนง	แก้ไอชุ่มคอ		
	22. หมากแตกเครือ	ดงระแนง	แก้โรคเบื่ออาหาร แก้ท้องบิด		

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ชื่อปราชญ์ชาวบ้าน	ชุดความรู้เรื่องยารักษาโรค				
	ชื่อพืชสมุนไพร	แหล่งที่พบ	ประโยชน์/สรรพคุณทางยา	การอนุรักษ์	การจัดกระบวนการเรียนรู้
นายการ ภูนารี	23. ผักอีตู่ไทย	บริเวณหมู่บ้าน	แก้พิษไข้ แก้โรคท้องบิด แก้เมาวิงเวียน	ถ่ายทอดให้ลูกหลานรุ่นต่อๆไป	เด็กและเยาวชนร่วมเรียนรู้กับปราชญ์ชาวบ้าน
	24. ต้นกระจาย	ทุ่งนา	แก้พิษงู ปากเปื่อย ขับระดู แก้โรคท้องบิด		
	25. ต้นตากวง	ดงระแนง	แก้โรคประดง โลหิตเป็นพิษ		
	26. เครือกำแพงเจ็ดชั้น	ทุ่งนา	ขับเสมหะ บำรุงธาตุ		
	27. ต้นหมาก				
	28. ส้มมอ	ดงระแนง	แก้ไข้ แก้โรคซางเด็ก		
	29. หมากแหนสมอพิเภก	ดงระแนง	แก้อักเสบ		
	30.ผักเม็ก	ทุ่งนา	ขับเสมหะ รักษาโรคนิ่ว		
	31. หมากส้มโฮง	ดงระแนง	แก้กรดไหลย้อนกระเพาะเป็นแผล		
	32. หมากกอก	หัวไร่ปลายนา	โรคเท้าเปื่อย ทาแผลแก้อักเสบ		
	33. หมากติ้ว	บริเวณหมู่บ้าน	แก้แผลในกระเพาะลำไส้ แก้ผดผื่นคัน		
	34. ขมิ้นชัน	สวน	แก้โรคริดสีดวงลำไส้ ริดสีดวงจมูก		
	35. ขมิ้นใจดำ	บริเวณหมู่บ้าน	แก้มดลูกอักเสบ มดลูกหย่อน		
	36. หว่านชักมดลูก	บริเวณหมู่บ้าน	แก้แพ้ แก้เมา		
	37. เครือลางจืด	ทุ่งนา	แก้กระดูกทับเส้น แก้ปวดหัว ต้มกินแก้ยาเสพติดทุกชนิด		
	38. หญ้าคอกขาว	ข้างถนน			

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ชื่อปราชญ์ชาวบ้าน	ชุดความรู้เรื่องยารักษาโรค				
	ชื่อพืชสมุนไพร	แหล่งที่พบ	ประโยชน์/สรรพคุณทางยา	การอนุรักษ์	การจัดกระบวนการเรียนรู้
นายการ ฎนารี	39. ต้นไมยราบ	บริเวณหมู่บ้าน	แก้โรคกระเพาะลำไส้อักเสบ ขับลม แก้ริดสีดวงทวาร	ถ่ายทอดให้ลูกหลานรุ่นต่อๆไป	เด็กและเยาวชนร่วมเรียนรู้กับปราชญ์ชาวบ้าน
	40. หว่านจืดและกลอยจืด		แก้พิษเห็ด ขับพิษต่าง ๆ		
	41. ต้นรักคืนราก	บริเวณหมู่บ้าน	ลดน้ำตาลในเลือด บรรเทาอาการปวด		
	42. ต้นต้อยติ่ง	ทุ่งนา	แก้ปวดกระดูกทับสัน		
	43. ต้นขี้เหล็ก	บริเวณหมู่บ้าน	เป็นยาระบาย แก้โรคนอนไม่หลับ		
	44. ต้นนมวัว	ดงระแนง	แก้ปวดหัว		
	45. ต้นจานเครือ	ดงระแนง	ขับน้ำนมแม่ลูกอ่อน		
	46. ต้นกกระบก	ดงระแนง	แก้แผล ปากเปื่อย		
	47. ต้นหมากเกื่อม	ดงระแนง	แก้โรคซางตาลขโมยในเด็ก		
	48. ต้นน้ำเต้า	ดงระแนง	แก้พิษเห็ด		
	49. ต้นข้าวจี่	หัวไร่ปลายนา	แก้โรคซางตาลขโมยในเด็ก		
	50. ต้นส่องฟ้า	หัวไร่ปลายนา	ประสานน้ำนม บำรุงเลือด		
	51. ผักเสี้ยนผี	ทุ่งนา	แก้กินผิดสำแดงแม่ลูกอ่อน		
	52. ผักเล็มเด็ด	ไร่นา	บำรุงเลือด		
	53. ผักตุมจัง	ดงระแนง	แก้ไอ แก้พิษงู		
	54. หญ้าพญาราก	ดงระแนง	แก้ลม แก้ปวดท้อง แก้หูอื้อ แก้ไอ แก้ผดผื่นคัน		
	55. พลูป่า	ดงระแนง	แก้ร้อนในกระหายน้ำ แก้ปวดหัว		
	56. ต้นลิ้นฟ้า	ดงระแนง	เป็นยาอายุวัฒนะสำหรับผู้สูงอายุ		
	57. หว่านไฟ	บริเวณหมู่บ้าน	บำรุงธาตุ เจริญอาหาร		
	58. ผักก้านตง	ทุ่งนา	แก้โรคบิดถ่ายเป็นเลือด แก้ไอ		
	59. ผักหวานบ้าน	บริเวณหมู่บ้าน	บำรุงธาตุแก้ปวด บวม ฟกช้ำ แก้ไข้ แก้กินของผิดแม่ลูกอ่อน		

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ชื่อปราชญ์ชาวบ้าน	ชุดความรู้เรื่องยารักษาโรค				
	ชื่อพืชสมุนไพร	แหล่งที่พบ	ประโยชน์/สรรพคุณทางยา	การอนุรักษ์	การจัดกระบวนการเรียนรู้
นายการ ภูนารี	60. ต้นนางแซง 61. ต้นหมากหวด 62. ต้นหมากแต้ 63. มะกรูด 64. หมากเดื่อเกียง 65. มะระขี้หนู 66. มะละกอ 67. หมากแข้งขม 68. ดอกเกตุจำปา 69. หมากหุ่งเทศ 70. ผักหมหนาม	ทุ่งนา ดงระแนง ทุ่งนา บริเวณหมู่บ้าน ดงระแนง บริเวณหมู่บ้าน บริเวณหมู่บ้าน บริเวณหมู่บ้าน บริเวณหมู่บ้าน บริเวณหมู่บ้าน บริเวณหมู่บ้าน บริเวณหมู่บ้าน	แก้หอบหืด ขับเสมหะ แก้พิษงูตะขาบ แก้ปวด แก้เมา แก้พิษงูเห่า แก้ท้องร่วง โรคผิวหนัง ฆ่าพยาธิ แก้เลือดออกตามไรฟัน สระผมแก้ตุ่มคัน แก้พิษไข้ ปวดกระดูก ลดน้ำตาลในเลือด แก้ไข้ดับพิษร้อน ช่วยเจริญอาหาร แก้โรคนิ่ว แก้โรคหนองใน ขับเสมหะ ขับลม แก้ไอ ลดน้ำตาลในเลือด ขับปัสสาวะ โรคหนองใน ขับพิษ แก้อักเสบ แก้ไข้ ขับเลือด แก้ฟกช้ำ แก้ไข้ร้อนใน ขับเลือด ขับปัสสาวะ	ถ่ายทอดให้ลูกหลานรุ่นต่อๆไป	เด็กและเยาวชนร่วมเรียนรู้กับปราชญ์ชาวบ้าน

จากตารางที่ 5 จะเห็นได้ว่าชุมชนบ้านสา มีชุดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณลักษณะที่โดดเด่นเฉพาะตัวแสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชน ได้แก่ ภาษา อาหาร การแต่งกาย ที่อยู่อาศัย และยาสมุนไพร ปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ นายการ ภูนารี นายทุย ภูชะหาร นายบุญพัด ภูยางสิม นายทองคำ ภูจัตตุ นางหา ภูถาดถม นางสวัสดิ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภูนารี นางคุณแก้ว ภูชะหาร ทำให้ชุมชนเริ่มมองเห็นทางแห่งการพ้นทุกข์สร้างสุขสร้างภาพอนาคตที่ปรารถนาร่วมกัน

จากการเก็บข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ ประวัติศาสตร์ความเป็นมา พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ของชุมชน แผนที่ชุมชน ชุดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน เมื่อรวบรวมข้อมูลทั้งหมด ทำให้ผู้วิจัยมองเห็นสถานภาพ การเปลี่ยนผ่านของอัตลักษณ์ของชาวญ้อ ด้านภาษา อาหาร และที่อยู่อาศัย สรุปตามประเด็น ดังนี้

1. ด้านภาษา พบว่า ผู้ที่สามารถพูดภาษาญ้อดั้งเดิมกันได้อยู่ในกลุ่มอายุเฉลี่ยประมาณ 50 ปี ขึ้นไป อายุต่ำกว่านั้นโดยเฉลี่ย สามารถสื่อสารได้แต่ไม่ครบคำ โดยเฉพาะคำพื้นฐาน เช่น คำเรียกชื่อสัตว์ สิ่งของ ประโยคคำพูดที่ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน บางคำจะใช้คำไทยอีสานเข้ามาผสมผสานจนไม่เหลือเค้าเดิมของภาษาดั้งเดิม บางคำความหมายแปรเปลี่ยนไปกลายเป็นศัพท์คำใหม่ จากปรากฏการณ์ทางภาษาดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ภาษาญ้อบางคำเริ่มหายไป ไม่ได้ใช้สื่อสารกันในกลุ่มชนรุ่นหลัง หากเป็นเช่นนี้ ภาษาเริ่มจะหายไปทีละเล็กทีละน้อย ทุกคนจะต้องลุกขึ้นมาช่วยกันฟื้นฟู ปลูกจิตสำนึกรักภาษาและวัฒนธรรมญ้อขึ้น โดยมีการจัดกระบวนการเรียนรู้สืบทอดภาษาจากรุ่นสู่รุ่น

"สิ่งที่ตาอยากจะให้ลูกหลานสืบทอดมากที่สุดในขณะนี้ คือ วัฒนธรรมทางภาษาญ้อ ซึ่งเป็นสิ่งที่บ่งบอกความเป็นตัวตน (อัตลักษณ์) ของชุมชนบ้านสาได้ดีที่สุด ไม่อยากให้สูญหาย เพราะจากการสังเกตการพูดของเด็กในหมู่บ้านสมัยนี้จะพูดภาษาไทยอีสานมากขึ้นตากลัวอีกไม่นานพื้นฐานรากศัพท์ของภาษาญ้อจริงๆ ต้องสูญหายไปจากชุมชนแน่ ๆ" (การภูนารี, 2555 : สัมภาษณ์)

2. อาหาร พบว่า อาหารพื้นบ้านที่เด่นที่สุดของชาวญ้อ คือ การทำขนมข้าวเกรียบสมุนไพรดงระแนงสูตรดั้งเดิม เนื่องจากเป็นอาหารที่มีวิธีการขั้นตอนในการทำที่ซับซ้อนใช้เวลาในการทำหลายวัน แต่มากด้วยประโยชน์ เช่น ฝึกความอดทน ความสามัคคีในการทำงานร่วมกัน ได้ออกกำลังกาย ใช้วัสดุส่วนผสมที่มีในท้องถิ่น และที่สำคัญจะทำเฉพาะบุญใหญ่คือประเพณีบุญเผวด บุญสงกรานต์ นอกจากนำไปทำบุญที่วัด ยังแจกจ่ายเครือญาติและแขกผู้มาเยี่ยมเยือนในงานบุญ แต่ปัจจุบันผู้ที่สามารถทำขนมข้าวเกรียบสมุนไพรดงระแนงสูตรดั้งเดิมได้คือผู้ที่มีอายุเฉลี่ย 65 ปี ขึ้นไป และไม่นิยมทำกินเองแต่จะซื้อที่ตลาดทั่วไป เพราะสะดวกรวดเร็ว ประหยัดเวลา ที่ประชุมจึงมีการระดมความคิดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูให้เกิดขึ้นมาใหม่ จัดให้มีการอบรมวิธีการทำทำขนมข้าวเกรียบสมุนไพรดงระแนงสูตรดั้งเดิมแก่เด็กและเยาวชนเพื่อสืบต่อไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

"หมู่บ้านเรามีป่าชุมชนดงระแนงที่เรายังใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ มีภูมิปัญญาที่นำมาใช้ประโยชน์จากป่านี้ได้และยังมีอีกหลายเรื่องในป่าดงระแนงที่คนรุ่นลูกรุ่นหลานควรจะได้รับการสืบทอดต่อไปให้ยาวไกล" (ทุย ภูชะหาร, 2555 : สัมภาษณ์)

"หมู่บ้านของเรามีของดีเยอะมาก โดยเฉพาะคนในชุมชนเรามีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่ได้รับการสืบทอดมาจากพ่อ แม่ ปู่ ย่าสมัยเก่าก่อน อยากให้คนในชุมชนช่วยกันอนุรักษ์และ บำรุงรักษาให้ดีขึ้น ก็มีหลายเรื่อง ตาอยากจะให้คนรุ่นหลังได้รู้จักของดีของชุมชนเรามากเลย" (กัณหา อาจดวงดี, 2555 : สัมภาษณ์)

3. ที่อยู่อาศัย พบว่า หมู่บ้านญ้อทั้ง 3 หมู่บ้านยังมีบ้านทรงญ้อแบบดั้งเดิมที่สมบูรณ์เพียงหลังเดียวที่ยังคงรักษาจารีต ฮีตคอง กฎ ขวง ขลำ ของพื้นที่ห้องภายในตัวเรือน ซึ่งถือว่าเป็นกรอบการวางระเบียบในการปฏิบัติตนอยู่ร่วมกันภายในครอบครัวที่ดี ที่ประชุมเห็นควรมีการอนุรักษ์และฟื้นฟูเพื่อเป็นการบ่มเพาะ ขัดเกลาทางสังคมให้เด็กและเยาวชนสืบปฏิบัติต่อไป

จากผลสรุปข้างต้น ที่ประชุมมีความคิดเห็นตรงกันว่าอัตลักษณ์ที่มีความเหมาะสมตามลำดับความจำเป็นเร่งด่วนและมีปัจจัยที่เกื้อหนุนสามารถที่จะนำมาจัดกระบวนการเรียนรู้ในครั้งนี้ ได้แก่ ภาษา อาหาร และที่อยู่อาศัย เพื่อสืบทอดให้คนรุ่นหลังต่อไป ซึ่งเป็นวิธีปฏิบัติเพื่อดับทุกข์โดยกำหนดแนวทางในการพัฒนาสู่การสร้างภาพในอนาคตร่วมกัน

รูปแบบกระบวนการเรียนรู้และผลการเรียนรู้อัตลักษณ์ชุมชน ผ่านเครือข่ายญ้อของเด็กและเยาวชนบ้านสา ตำบลคลองขาม อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์

สถาบันวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดจากแผนพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 11 ยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาคนสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงการดำเนินชีวิต ด้วยความรอบรู้ ระมัดระวัง มีความพอดีอย่างมีเหตุผล ภายใต้ภูมิสังคม ทุนทางสังคม วัฒนธรรมพื้นถิ่น หลักพุทธธรรมใช้อริยสัจสี่ ทุกข์ สมุทัย (ต้นตอ ปัญหา) นิโรธ มรรค (วิธีการ นวัตกรรมการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหา) และยังได้ศึกษาแนวคิดจากบุคคลต้นแบบจากการศึกษาดูงานทั้งในประเทศและต่างประเทศเพื่อนำแนวคิด วิธีการมาออกแบบกระบวนการเรียนรู้อัตลักษณ์ชุมชนญ้อ ดังนี้

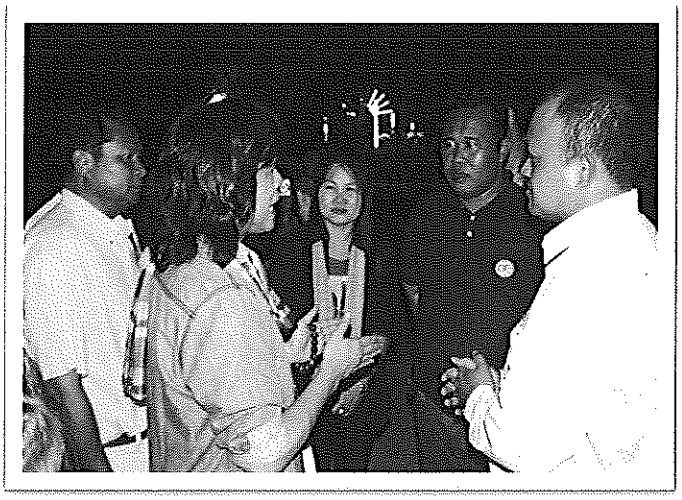

ภาพที่ 6 สัมภาษณ์ครูสลา คุณวุฒิ

"การฟื้นฟูสืบทอด วัฒนธรรม ต้องทำกิจกรรมให้ทันสมัย แต่ต้องสอดแทรกแก่นจริง ๆ ของวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเองที่ดีไว้สู่เยาวชน" (สลา คุณวุฒิ, 2555 : สัมภาษณ์)

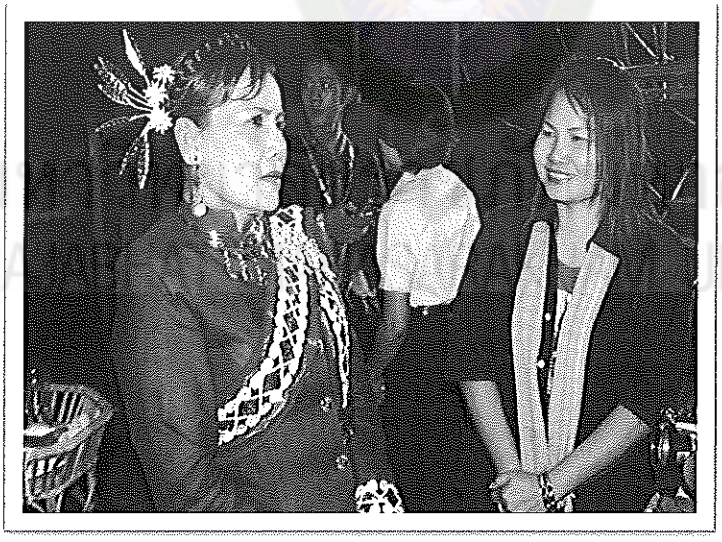

ภาพที่ 7 สัมภาษณ์ครูอังคนางค์ คุณไชย

"เด็กเยาวชนสมัยนี้ ไม่ค่อยสนใจวัฒนธรรมที่ดีของตนเอง หลงระเริงในกระแสบริโภคนิยม จึงเป็นแนวคิดที่ดีในการมาร่วมมือกันของทุกฝ่ายในการสืบทอดวัฒนธรรมของอีสานไว้สู่ลูกหลานไม่ให้สูญหาย" (อังคนางค์ คุณไชย, 2555 : สัมภาษณ์)

ภาพที่ 8 สัมภาษณ์ครูโชฎึก คงสมของ

"การเพิ่มคุณค่าของวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ดีของตนเองโดยการทำเป็นต้นแบบ เปิดเฮือนสวนดอนธรรมเป็นพื้นที่สาธารณะ ทำกิจกรรมขัดเกลาทางสังคมแก่เด็กและเยาวชนทุกรูปแบบของจังหวัดกาฬสินธุ์" (โชฎึก คงสมของ, 2555 : สัมภาษณ์)

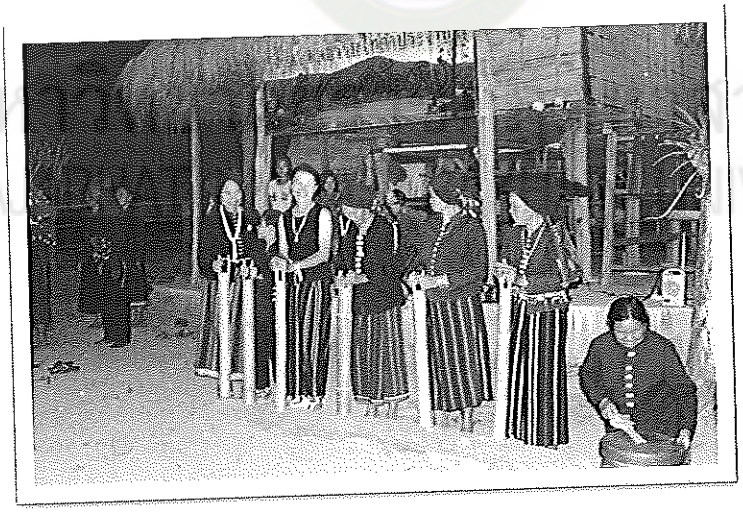

ภาพที่ 9 ศึกษาดูงานวัฒนธรรมของชาวไทดำ บ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

ผู้วิจัยได้ศึกษาดูงานด้านวิถีการดำเนินชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมของชาวไทดำ บ้านนาป่าหนาด จังหวัดเลย ประเพณีวัฒนธรรมไทญวน จังหวัดสระบุรี ที่ชุมชนมีการรวมกลุ่มเปิด

บ้านพักโฮมสเตย์ เป็นการท่องเที่ยวเชิงการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมสร้างความเข็มแข็งแก่ชุมชน

ภาพที่ 10 ศึกษาดูงานประเพณี การแสดงวัฒนธรรมของชาวภูฏาน

ศึกษาดูงานด้านวิถีการดำเนินชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมของชาวประเทศภูฏาน ที่เน้นมวลรวมความสุขของประชาชนมากกว่าความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจโดยใช้วัฒนธรรมของตนเองเป็นฐานในการพัฒนาประเทศเปิดประเทศเป็นเมืองการท่องเที่ยวเชิงการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายใต้ภูมิสังคม ทุนทางสังคม วัฒนธรรมพื้นถิ่นของตนเอง

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

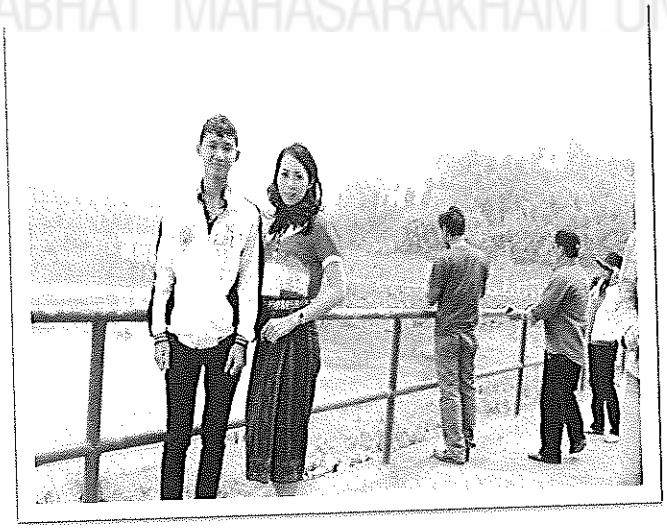

ภาพที่ 11 ศึกษาดูงานประเพณี วัฒนธรรมของชาวลาว

และศึกษาดูงานด้านวิถีการดำเนินชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมของชาวปนะเทศลาว ที่ใช้วัฒนธรรมของตนเองเป็นฐานในการพัฒนาประเทศโดยเปิดประเทศเป็นเมืองการท่องเที่ยวเชิงการอนุรักษ์วัฒนธรรมเน้นการใช้ทรัพยากรพื้นถิ่น และผู้วิจัยยังได้ศึกษาวัฒนธรรมด้านการแต่งกายของชาวประเทศไนจีเรีย ที่ยังคงอนุรักษ์การแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองด้วยความภูมิใจ

ภาพที่ 12 ศึกษาดูงานประเพณี วัฒนธรรมด้านการแต่งกายของชาวประเทศไนจีเรีย

จากการศึกษาแนวคิด การศึกษาดูงานด้วยการลงพหุลักษณ์พื้นที่จริงด้วยตนเองทั้งในประเทศและต่างประเทศ ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดข้างต้นมาออกแบบในการจัดกระบวนการเรียนรู้อัตลักษณ์ชุมชนผ่านเครือข่ายญ้อบ้านสา ตำบลคลองขาม อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ ดำเนินการดังนี้

1. มูลเหตุจูงใจที่เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้อัตลักษณ์ชุมชน

จากการประชุมร่วมกับกลุ่มเป้าหมายได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ข้าราชการที่มีชาติกำเนิดเป็นชาวญ้อ เด็กและเยาวชน เกี่ยวกับมูลเหตุจูงใจที่เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้อัตลักษณ์ชุมชน ดังภาพที่ 4

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
MAHASARAKHAM UNIVERSITY

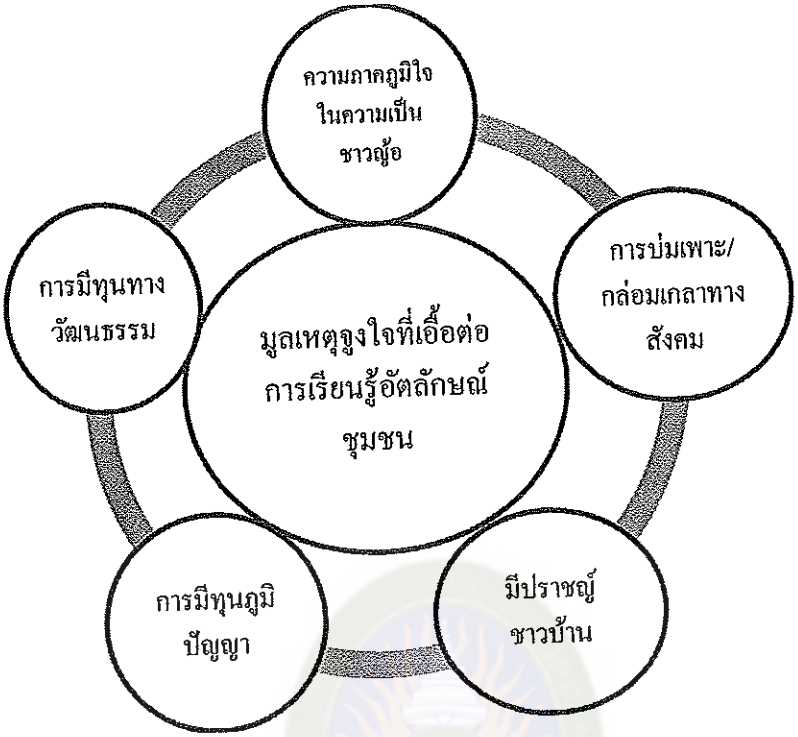

แผนภาพที่ 4 มูลเหตุจูงใจที่เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้อัตลักษณ์ชุมชน

ผู้วิจัยขอเสนอรายละเอียดแต่ละประเด็นในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ความภาคภูมิใจในความเป็นชาวญ้อ ด้วยวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่นเป็นของตัวเองทั้งด้านภาษา อาหาร และที่อยู่อาศัย ในวิถีในการดำรงชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวญ้อที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ

2. การมีทุนทางวัฒนธรรม องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวญ้อ เช่น ภาษาญ้อ อาหาร จารีต ฮีตคอง ภายในตัวเรือนเฮือนญ้อ เป็นวิถีการดำรงชีวิตที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีด้ำ ขวง ขลำ ข้อห้ามต่างๆ ของชาวญ้อที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษตั้งแต่สมัยโบราณ อันเป็นทุนทางวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของชาวญ้อ ความเชื่อค่านิยมนี้เป็นการจัดวางกรอบระเบียบทางสังคมในการอยู่ร่วมกัน ด้วยความรักความสามัคคีและความภาคภูมิใจเพื่อให้ลูกหลานได้ปฏิบัติซึมซับสิ่งต่างเหล่านี้สืบทอดต่อไป

3. การมีทุนภูมิปัญญา ชาวญ้อมีองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาด้านภาษา อาหาร และที่อยู่อาศัยที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษที่ถ่ายทอดประสบการณ์จากรุ่นสู่รุ่น จากยายสู่แม่ จากแม่สู่ลูก ด้วยกระบวนการเรียนรู้ สังเกตจดจำ และปฏิบัติตามคำสอน จากครอบครัวสืบต่อ ๆ กันมา

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

4. การมีปราชญ์ทางวัฒนธรรม ชาวญ้อมีผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่ม ผู้นำทางวัฒนธรรม รวมทั้งครูภูมิปัญญา ผู้อาวุโส บุคคลเหล่านี้ล้วนมีส่วนสำคัญในการสืบทอดวัฒนธรรมด้านภาษา อาหาร และที่อยู่อาศัย เป็นหัวใจในการขับเคลื่อนกิจกรรมการเรียนรู้วัฒนธรรม และภูมิปัญญาที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวญ้อ ปลูกฝังจิตสำนึกให้มีความรักผูกพันในวัฒนธรรมของตนเอง เพื่อสืบสานคุณค่าทางวัฒนธรรม ความดีงาม ความรักความสามัคคีในชุมชนสืบต่อไป

5. การบ่มเพาะ/กล่อมเกลาทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นมูลเหตุจูงใจอีกอย่างหนึ่งในกระบวนการเรียนรู้สืบทอดอัตลักษณ์ที่เป็นภูมิปัญญาของชาวญ้อ เพื่อเป็นการปลูกฝังบ่มเพาะโดยกระบวนการที่สังคมหรือกลุ่มสั่งสอน ปลูกฝังให้แก่เด็กและเยาวชนให้ได้รับบรรทัดฐานทางสังคมต่าง ๆ ที่ยึดถือและปฏิบัติสืบต่อกันมาด้วยความภาคภูมิใจในความเป็นชาวญ้อที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เช่น ภาษา อาหาร และจารีต ฮีตคองต่าง ๆ ภายในตัวเรือนที่อยู่อาศัย

6. กระบวนการเรียนรู้อัตลักษณ์ชุมชน ผ่านเครือข่ายญ้อบ้านสา

กระบวนการเรียนรู้อัตลักษณ์ชุมชน ผ่านเครือข่ายญ้อตำบลคลองขาม อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ มีรูปแบบกระบวนการเรียนรู้จากบรรพบุรุษ การถ่ายทอดแบบตัวต่อตัวจากพ่อแม่ถ่ายทอดให้กับลูก โดยทำเป็นแบบอย่าง สังเกตจดจำ และปฏิบัติตามคำสั่งสอน จากครอบครัวสืบต่อๆ กันมา และการเรียนรู้จากการฝึกอบรมจากผู้รู้ เรียนรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ การฝึกฝนและพัฒนาความรู้ด้วยตนเองและเรียนรู้โดยการสร้างเครือข่าย ดังภาพที่ 5

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

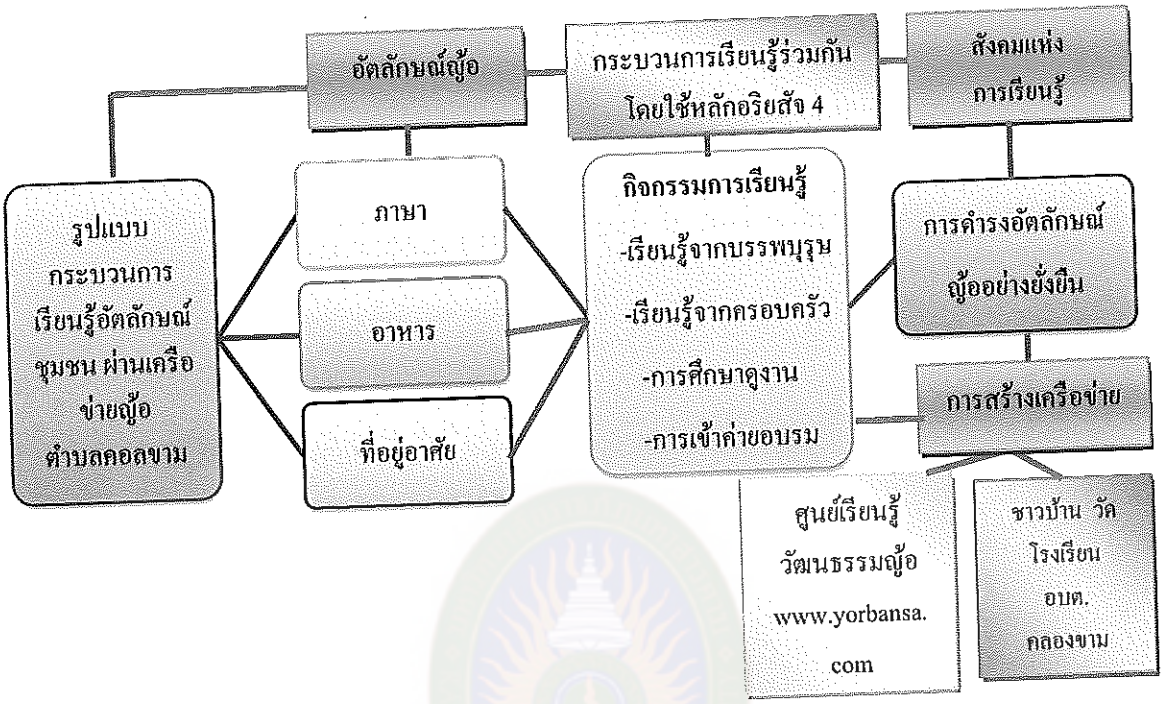

แผนภาพที่ 5 รูปแบบกระบวนการเรียนรู้อัตลักษณ์ชุมชน ผ่านเครือข่ายญ้อตำบลคลองขาม

2.1 กระบวนการเรียนรู้อัตลักษณ์ญ้อของเด็กและเยาวชนบ้านสาผ่านภาษา อาหาร และที่อยู่อาศัย

การมองคนญ้อโดยใช้แนวคิดทางด้านภาษา อาหาร และที่อยู่อาศัย ทำให้ทราบถึงความเป็นอัตลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะของชาวญ้อที่อาศัยอยู่ในตำบลคลองขาม เหตุผลก็คือการจะทำให้คนๆ หนึ่งลืมความเป็นตัวตนของตนเองนั้นยาก โดยเฉพาะภาษา อาหาร และที่อยู่อาศัย ดังนั้นการนำสิ่งเหล่านี้มาเป็นกระจกส่องคนญ้อจะทำให้เห็นความเป็นญ้อตัวตนของตนเองชัดเจนมากยิ่งขึ้น

2.1.1 กระบวนการเรียนรู้อัตลักษณ์ญ้อผ่านภาษา

1) กิจกรรมการเรียนรู้ผ่านบรรพบุรุษ เด็กและเยาวชนเดินทางไปเรียนรู้กับคุณยายคุณแก้ว ภูชะหาร : “ยายอยู่เฮือนบ่” “เฮ้อ เผอมา มาเฮ็ดแนวเลอ” เสียงคุณยายขานรับเด็ก ๆ “พวกข้อยมาขอถามยายเด้อ ว่าการเว้าภาษาญ้อ มีความเป็นมาแบบเลอ เผอสอน” คุณยายคุณแก้ว ภูชะหาร เล่าว่าคุณยายเว้าภาษาญ้อมาตั้งแต่เกิดโดยไม่มีใครสอน แต่จะซึมซับรับเอาการพูดสื่อสารการใช้สำเนียงแบบนี้ตลอดเลียนแบบ ปู่ย่า ตายาย พ่อ แม่ จะพูดกันเฉพาะกับกลุ่มชาว

ญ้อด้วยกัน และภายในครอบครัว แต่ถ้าออกนอกชุมชนก็จะใช้ภาษาไทย หรือภาษาไทยอีสาน เพราะว่าคนในชุมชนอื่นจะฟังภาษาญ้อไม่ค่อยรู้เรื่อง จะเป็นปัญหาในการสื่อสารมาก จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ปัจจุบันเด็ก ๆ จะใช้ภาษาไทยอีสานมากขึ้นแม้แต่ในชุมชนเอง

ภาพที่ 13 การเรียนรู้ภาษาญ้อผ่านบรรพบุรุษ

2) กิจกรรมการเรียนรู้ผ่านครอบครัว คุณตาทุย ภูชะหาร เล่าว่า การจะทำให้ภาษาญ้ออยู่ต่ออย่างยั่งยืนและอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีคู่กับชุมชนตลอดไป จะต้องเริ่มต้นจากการสอนจากครอบครัวเพราะเด็กจะเลียนแบบตามพ่อแม่ผู้ปกครองในการรับเอาทุกสิ่งทุกอย่างที่ปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกันกับครอบครัว ชุมชน ดังนั้นทุกครอบครัวได้เริ่มต้นตระหนักในคุณค่าภาษาและการสอนภาษาให้ลูกหลานในครัวเรือนของตนเอง และจัดทำป้ายไวนีลภาษาญ้อจัดเป็นหมวดหมู่ ให้เด็กและเยาวชนได้หัดอ่าน และหัดเขียน จัดทำไว้ภายในศูนย์เรียนรู้อัตลักษณ์ญ้อ การปฏิบัติการครั้งนี้ได้อาศัยเครือข่ายต่างๆ ประกอบด้วย โรงเรียน วัด ชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลคลองขาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาพที่ 14 การเรียนรู้ภาษาผู้อผ่านครอบครัว

3) การเรียนรู้ผ่านการศึกษาดูงานศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทดำ บ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย กลุ่มเยาวชนร่วมกับปราชญ์ชาวบ้านศึกษาดูงาน เป็นเวลาจำนวน 1 คืน 2 วัน จากการสังเกต สัมภาษณ์ และร่วมกิจกรรมตามโปรแกรมการศึกษาดูงาน คุณพี่สำราญ มักคุเทศก์ เล่าว่า ชาวไทดำจะมีการรวมกลุ่มร่วมกับ องค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชนในการร่วมกันอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนที่แสดงถึงอัตลักษณ์ที่เป็นของตนเองไว้เป็นอย่างดีและมีการบรรจุเป็นหลักสูตรท้องถิ่นใช้จัดการเรียนรู้ทั้งในโรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับการศึกษาภาคบังคับ เช่น ด้านการใช้ภาษาไทดำมีทั้งภาษาเขียนเป็นตัวอักษรและภาษาพูดที่ยังคงสืบทอดจนถึงปัจจุบัน ชาวไทดำยังได้จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ แสดงเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน แสดงแผนภูมิภาษาไทดำ กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมของชาวไทดำ จะเริ่มต้นที่ครอบครัว จากรุ่นสู่รุ่น จากยายสู่แม่ จากแม่สู่ลูก เป็นการอบรมสั่งสอนและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการอนุรักษ์วัฒนธรรมด้าน ภาษา อาหาร การแต่งกาย และการละเล่นพื้นบ้าน

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาพที่ 15 การเรียนรู้ภาษาพูดและภาษาเขียนของชาวไทดำบ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

หลังการเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน เด็กและเยาวชนกลุ่มคนรักษ์ญ้อ ร่วมแสดงความคิดเห็นสะท้อนความรู้สึก ดังนี้

"เป็นกิจกรรมที่ดีจริงๆ แสดงถึงวัฒนธรรมดั้งเดิม (ฮีตเก่า คลองหลัง) ของชาวไทดำที่ยังมีเอกลักษณ์ด้านภาษาเป็นของตนเอง" (ลิขิต จุลสอน, 2555 : สัมภาษณ์)

"เป็นการรักษาวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน ชาวบ้านทุกคนมีการรวมกลุ่มในการทำผลิตภัณฑ์ฝีมือชาวบ้านที่มีเอกลักษณ์เป็นของชุมชนเองเพื่อขายเป็นอาชีพเสริมหลังฤดูกาลทำนา" (น้ำฝน บัวผัน, 2555 : สัมภาษณ์)

2.1.2 กระบวนการเรียนรู้อัตลักษณ์ญ้อผ่านอาหาร

1) กิจกรรมการเรียนรู้ผ่านบรรพบุรุษ

"มาเด้อกินเคางาย" เสียงคุณตาบุญพัด ภูยางสิม ร้องเรียกเด็ก ๆ ที่มาเยี่ยมบ้าน "กินเคากับหยังคุณตา" เด็ก ๆ ถาม "ป่นปลา ตำแจ๋วพริก ลวกผักตำนิล ดอกแค ผักขาผักหวานบ้าน เป็นผักที่คุณตาปลูกไว้สวนหลังบ้าน" เมื่อกินข้าวเช้าเสร็จคุณตาบุญพัด ภูยางสิม ก็ออกมาเล่าเรื่องราวเรื่องอาหารการกินของชาวญ้อให้เด็ก ๆ ฟังว่า บรรพบุรุษของเราได้อพยพมาจากเมืองคำเกิดคำม่วน ประเทศลาว การตั้งบ้านเรือนจะเลือกทำเลที่เหมาะในการทำมาหากิน ซึ่งบ้านของเราทิศเหนือจะติดกับสวนป่าดงระแนง ทิศใต้จะติดกับสระน้ำหนองคู จึงทำให้สมัยปู่ย่า ตายาย จะมีความรู้ในการหาของป่ากินตามฤดูกาล วิธีการจับสัตว์น้ำ เพื่อนำมาทำเป็น

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

อาหารได้หลากหลายชนิด รวมทั้งกรรมวิธีการถนอมอาหารไว้กินนาน ๆ เช่น การทำปลาร้า การทำหน่อไม้ดอง เห็ดดอง เป็นต้น และความรู้ดังกล่าวก็จะบอกต่อลูกหลานสืบต่อมา

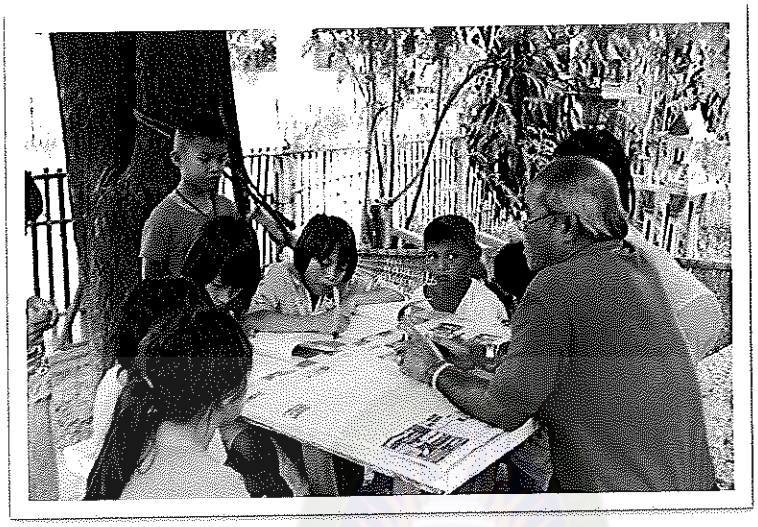

ภาพที่ 16 การเรียนรู้เรื่องอาหารผ่านการเล่าของบรรพบุรุษ

2) กิจกรรมการเรียนรู้ผ่านครอบครัว

คุณยายหา ภูถาดถม และคุณยายสวัสดิ์ ภูนารี ช่วยกันเล่าให้เด็ก ๆ ฟังว่า อาหารบ้านเรามีมากมายหลากหลายชนิด เป็นอาหารที่ทำจากสัตว์ป่า พืชผัก ผลไม้ป่า ที่หามาจากดงระแนงที่อุดมสมบูรณ์มาก และอาหารจำพวก ปู ปลา กบ เขียด กุ้ง ที่นำมาจากทุ่งนา ห้วย หนอง คลอง บึง และแหล่งน้ำสาธารณประโยชน์หนองคู สามารถนำมาทำเป็นอาหารได้หลากหลายชนิด รวมทั้งกรรมวิธีการถนอมอาหารไว้กินนาน ๆ เช่น การทำปลาร้า ปลาส้ม การทำหน่อไม้ดอง เห็ดดอง ผักดอง เป็นต้น และความรู้ดังกล่าวก็จะบอกต่อรุ่นสู่รุ่นภายในครอบครัวจนถึงปัจจุบัน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

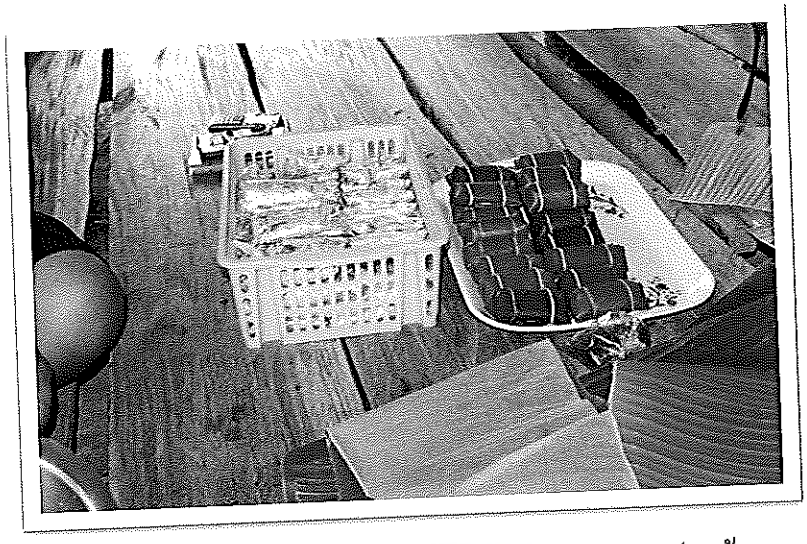

ภาพที่ 17 การเรียนรู้เรื่องอาหารผ่านครอบครัว “การทำปลาส้ม”

3) กิจกรรมการเรียนรู้ผ่านการศึกษาดูงานชุมชนไทดำ เด็กและเยาวชนร่วมเรียนรู้วิถีการดำรงชีวิตของชาวไทดำ จากคุณพี่สำราญ เล่าว่า ชาวไทดำมีการรวมกลุ่มบ้านพักโฮมเสตย์ โดยมีกิจกรรมเดินชมวิถีชีวิตของชาวบ้านในการทอผ้าพื้นเมือง การทำผลิตภัณฑ์โอท็อปของชุมชน การปลูกเห็ด เลี้ยงสุกร และเที่ยวชมวัด โรงเรียนประจำหมู่บ้าน รับประทานอาหารพื้นบ้านที่ใช้วัสดุพื้งพิงธรรมชาติ ชมการแสดงวัฒนธรรมการละเล่น(แซปาง)ของชาวไทดำในตอนกลางคืน ตักบาตรพระสงฆ์ในตอนเช้า

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาพที่ 18 เรียนรู้ด้านอาหารพื้นบ้านประจำท้องถิ่น (ยำผัก)

ของชาวไทดำบ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

หลังการเรียนรู้ เด็ก ๆ สะท้อนความรู้สึกว่า"หนูได้เห็นชาวบ้านมีความสุขมากในการแสดง การละเล่น มีทั้งเด็กและผู้ใหญ่ที่ใส่ชุดไทดำได้สวยงามมากค่ะ หนูอยากให้ชาวบ้านสาจัดให้มีกิจกรรมแบบนี้บ้างคงจะเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนอื่นมาเที่ยวบ้านสาได้อย่างแน่นอน เพราะมีวัฒนธรรม ของดีมากมายในชุมชน" (อลิชา ชินกร, 2555 : สัมภาษณ์)

" วัสดุในการนำมาประกอบอาหารของชาวไทดำจะเป็นพืชผักพื้นบ้านที่หาได้ง่ายมีในชุมชน แต่มีรสชาดแปลกอร่อยดีค่ะ" (รุจิรา ภูนารี, 2555 : สัมภาษณ์)

2.1.3 กระบวนการเรียนรู้อัตลักษณ์ญ้อผ่านที่อยู่อาศัย

1) กิจกรรมการเรียนรู้ผ่านบรรพบุรุษ

คุณตาบุญพัด ภูยางสิม เล่าให้เด็กๆฟังว่า การสร้างบ้านในสมัยอดีตของชาวญ้อมีการแยกพื้นที่ใช้สอยภายในตัวเรือนออกเป็นสัดส่วนชัดเจน เช่น ห้องฮ่อง(เปิง) ห้องส่วม เฮือนครัว เสลียง ชานแดด เฮือนอุแอ่งน้ำ แต่ละห้องจะมีกฎ ข้อห้าม ขวง ขลำ ไว้สำหรับให้สมาชิกภายในครอบครัวได้ปฏิบัติไว้อย่างเคร่งครัดมาก เพื่อเป็นการวางกรอบระเบียบในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และสมาชิกภายในครอบครัวจะมีการนับถือและเชื่อฟังผู้นำ ผู้อาวุโสตามลำดับ

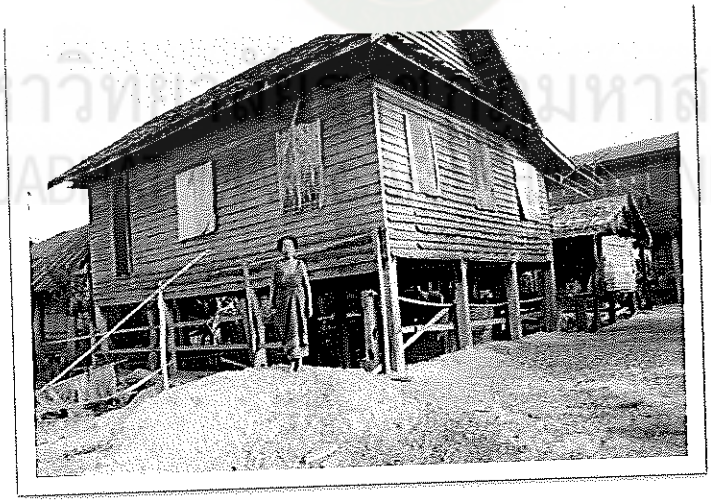

ภาพที่ 19 เรียนรู้เฮือนญ้อโบราณผ่านบรรพบุรุษ

2) กิจกรรมการเรียนรู้ผ่านครอบครัว คุณตาบุญพัด ภูยางสิม เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับกฎ ข้อห้าม ขวง ขลำ ภายในห้องต่างๆภายในเฮือนญ้อ ดังนี้ ห้องฮ่อง(เปิง) ใช้เป็นห้องพระใช้ประกอบพิธีสำคัญต่างๆภายในบ้าน และรับแขกสำคัญผู้หลักผู้ใหญ่ มีข้อขลำ คือ

ลูกสะใภ้-ลูกเขยห้ามเข้าเพราะจะผิดผีบ่ยำเกรงปู่ย่าตายาย ห้องส่วมเป็นห้องนอนพ่อแม่ และเก็บกระเต๊าะผีต้ำ(ผีพ่อ ผีแม่) มีข้อขลำ อย่านอนผินหัวไปทางทิศตะวันตก อย่านอนตงขื่อ อย่านุ่งห่มผ้ากลับทาง อย่าใช้ตีนเขี่ยเสื้อผ้า บ่าวสาวอย่าแก้ผ้า-ซิ่นนอน เฮือนครัวใช้ประกอบหารเก็บอุปกรณ์ทำครัว ข้อขลำ กินข้าวอย่าจกข้าวเหนียวเป็นรู ไทเฮือนเดียวกัน อย่ากินข้าวบ่พ้อมกัน ห้องเสลียง ใช้รับแขกบุคคลทั่วไป ที่นั่งเล่นของลูกหลาน ชานแดดใช้กินข้าว นั่งเล่นพักผ่อนของครอบครัว และเป็นที่นั่งคุยกันของบ่าวสาวเวลากลางคืนให้เป็นที่เป็นทาง ข้อขลำบ่าวสาวห้ามนั่งใกล้กันระยะเอื้อมมือถึง เฮือนอุแอ่งน้ำ เป็นที่ตั้งอุแอ่งน้ำกิน บันไดลิงใช้เดินขึ้นบ้าน ข้อขลำ ลูกบันไดต้องมีจำนวนคี่ ห้ามนั่งตรงหัวบันไดและห้ามยืนร้องเรียกบุคคลอื่นเพราะเป็นการเรียกคนที่ตายแล้วกลับมา ใต้ถุนบ้านเป็นคอกสัตว์ เก็บอุปกรณ์การทำการเกษตรเป็นพื้นที่ทอผ้า เลี้ยงหม่อนไหม

ภาพที่ 20 เรียนรู้เฮือนญ้อผ่านครอบครัว

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

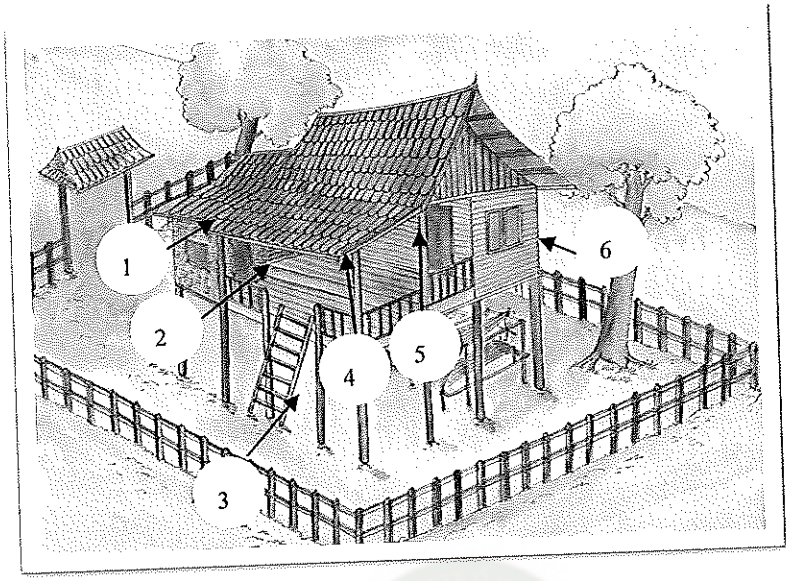

ภาพที่ 21 แผนผังเฮือนญ้อ

สถานที่แสดงตามหมายเลข

1. เฮือนครัว 2. ชาน 3. บันได 4. เสลียง
5. ห้องนอน(ส่วม) 6. ห้องเปิง(ย่อง)

3) กิจกรรมการเรียนรู้ผ่านการศึกษาดูงานชุมชนไทดำ คุณพี่สำราญเล่าให้เด็กและเยาวชนฟังว่า ชาวไทดำรวมกันจัดตั้งพิพิธภัณฑ์จำลอง แสดงเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน แสดงแผนภูมิภาษาไทดำ แผนภูมิพืชผักในชุมชนที่แสดงถึงวัฒนธรรมด้านการกินที่ยังพึ่งพิงธรรมชาติ จำลองวิถีการดำรงชีวิตภายในบ้าน เช่น ห้องครัว ห้องนอน ห้องนั่งเล่น ห้องรับแขก และพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ยังใช้เป็นที่จัดงานประเพณีรวมญาติไทดำประจำปี เป็นที่ขายสิ้นค้าที่ผลิตเองของชุมชนแก่ผู้ที่ผ่านเยี่ยมเยือนหรือนักท่องเที่ยว

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

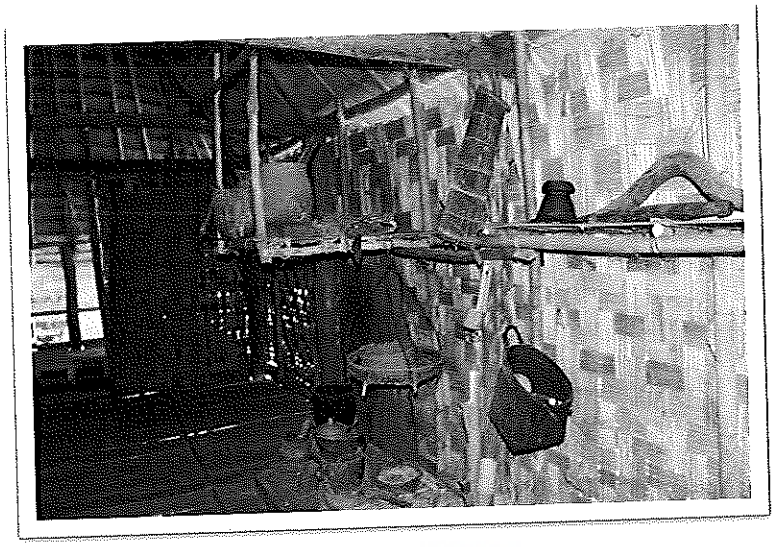

ภาพที่ 22 เรียนรู้บ้านจำลองวิถีชีวิตของชาวไทดำบ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

ภาพที่ 23 เรียนรู้วัฒนธรรมไทดำบ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
RAJABHAT SAKON NAKHON UNIVERSITY

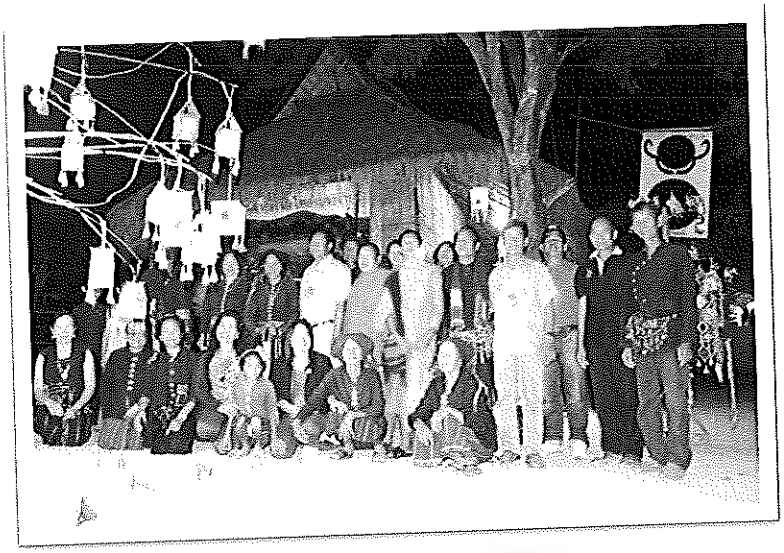

ภาพที่ 24 คณะศึกษาดูงานวัฒนธรรมไทดำบ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

หลังการเรียนรู้ เด็ก ๆ สะท้อนความรู้สึกว่า"การละเล่นแซปางของชาวไทดำ เป็นการเล่นที่แปลกใหม่ไม่เคยเห็นที่ไหนมาก่อนเลยถือว่าเป็นการสืบสานอนุรักษ์ภูมิปัญญาให้คงอยู่ต่อไป ถ้าชุมชนชาวญ้อบ้านสาของเรามีการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมแบบนี้บ้างคงจะดี " (พิริยะ จุลสอน, 2555 : สัมภาษณ์)

"อุปกรณ์ประกอบการเล่นชาวไทดำใช้วัสดุง่ายๆที่มีในธรรมชาติ ไม่ต้องลงทุนมาก แต่ก็ไพเราะ สนุกมากค่ะ" (รุจิรา ภูนารี, 2555 : สัมภาษณ์)

สรุปผลการสังเคราะห์บทสัมภาษณ์หลังการศึกษาดูงาน ปราชญ์ชาวบ้าน เด็กและเยาวชนได้แนวคิดในการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาวไทดำ และได้แนวทางในการนำแนวคิดของชาวไทดำนำมาปรับใช้ในการอนุรักษ์สืบทอดวัฒนธรรมของชุมชนญ้อบ้านสาสืบต่อไป

2.1.4 กระบวนการเรียนรู้อัตลักษณ์ญ้อผ่านการเข้าค่ายเด็กและเยาวชนกลุ่มคนรักษ์ญ้อ สืบสานวัฒนธรรมนำสู่อาเซียน

ผู้วิจัยจัดทำโครงการโปรแกรมการเข้าค่าย จำนวน 3 วัน 2 คืน เสนอต่อผู้นำชุมชนบ้านสาทั้ง 3 หมู่บ้าน เชิญวิทยากรที่ให้ความรู้ที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้เรื่องอัตลักษณ์ญ้อเป็นอย่างดี จำนวน 5 ท่าน จัดเตรียมสถานที่เข้าค่าย คือ ศูนย์เรียนรู้อัตลักษณ์ญ้อ มรดกทางวัฒนธรรม (เฮือนญ้อ) และจัดเตรียมวัสดุ-อุปกรณ์ในการเข้าค่ายอบรมเตรียมการสังเกตพฤติกรรมการแสวงหาความรู้ของเด็กและเยาวชนด้วยกล้องวีดีทัศน์และทดสอบด้านความรู้ นำกลุ่มเด็กและเยาวชนกลุ่มคนรักษ์ญ้อ จำนวน 30 คน ร่วมเรียนรู้กับปราชญ์ชาวบ้านผ่านกิจกรรม จำนวน 5 กิจกรรม ผลปรากฏ ดังนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

กิจกรรมที่ 1 ประวัติศาสตร์ชุมชนมองผ่านเพลงสาวญ้อ ปราชญ์ชาวบ้านผู้ให้ความรู้ คือ นายทองคำ ภูจัตตุ อายุ 71 ปี มีขั้นตอน ดังนี้

1. นายทองคำ ภูจัตตุ เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนชาวญ้อบ้านสาให้เด็กและเยาวชนผ่านเพลงสาวญ้อ เพื่อบอกเล่าเรื่องราวการเดินทางของชาวญ้อจากอดีตถึงปัจจุบัน

เพลงสาวญ้อ

ทองคำ ภูจัตตุ คำร้อง/ทำนอง

หนูเป็นคนไทญ้อ คุณปู่ทวดมาจากเมืองเวียงจันทร์
ถิ่นเดิมอยู่เมืองหงสาวดี อยู่ในพื้นที่ประเทศลาว
มีหัวหน้านั้นชื่อท้าวหม้อ มีภรรยาชื่อนางสุนันทา
ได้พาไพร่พลอพยพลงมา ได้ล่องแพมาตามลำน้ำโขง
พอมาถึงปากแม่น้ำสงคราม ได้ตั้งถิ่นฐานใหม่ที่ไชยบุรี
บ้านไชยบุรีที่ปากน้ำสงครามริมฝั่งแม่น้ำโขง
ท้าวหม้อหรือพระยาหงสาวดี ได้อพยพไพร่พลอีกทีไปตั้งอยู่เมืองปุ่งลิง
เมืองปุ่งลิงอยู่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง เมืองปุ่งลิงอยู่ในเขตแขวงคำม่วน
แขวงคำม่วนของประเทศลาว ๆ อยู่ต่อมาได้มาตั้งเมืองใหม่
เมืองนั้นได้ชื่อว่าเมืองท่าอุเทน เมื่อ พ.ศ 2373
คือบริเวณท่าอุเทนจังหวัดนครพนม ไทญ้ออยู่กระจัดกระจาย
ส่วนหนึ่งได้มาตั้งหมู่บ้านหนองแวง บ้านหนองแวงติดกับดงระแนง
ชื่อว่าบ้านหนองแวงจังหวัดมหาสารคาม ก่อนจะแตกหนีจากบ้านหนองแวง
มีคนท้องร่วงอย่างแรงมีคนล้มตาย คนตายไปตั้งห้าหกศพ
เลยได้อพยพมาตั้งหมู่บ้านสา หนูเล่าประวัติของหมู่บ้านสา
คุณยายคุณตาได้เล่ากันเรื่อยมา หนูดีใจที่ได้อยู่ถิ่นกำเนิด
หนูภูมิใจที่ได้เกิดมาเป็นคนไทญ้อ

2. เด็กและเยาวชนร่วมเรียนร้องเพลงสาวญ้อแล้วให้เด็กจับกลุ่มเขียนเส้นทางการเดินทางของชาวญ้อจากอดีตถึงปัจจุบันตามเนื้อเพลงลงในแผ่นชาร์ทแล้วออกนำเสนอผลงาน

3. ร่วมแสดงความคิดเห็นหลังการจัดกิจกรรม

3.1 มีความรู้สึกอย่างไรหลังการร้องเพลงสาวญ้อ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

3.2 ชอบเพลงสาวญ้อหรือไม่ เพราะอะไร

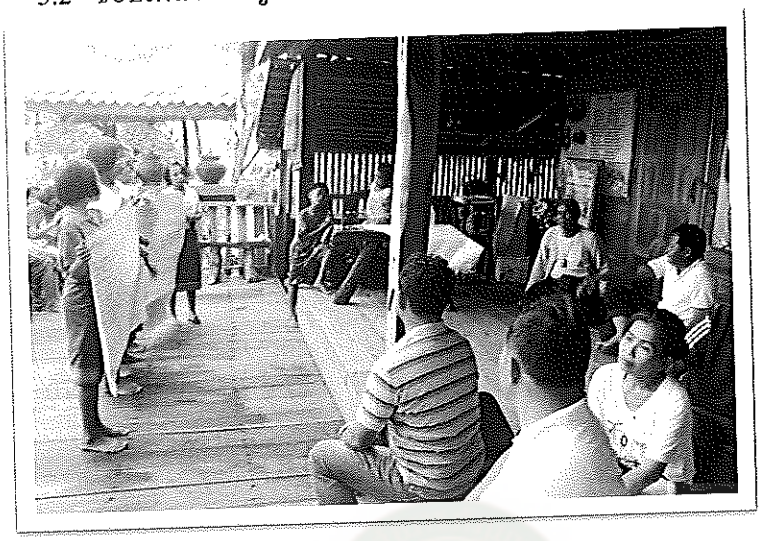

ภาพที่ 25 นำเสนอเส้นทางการเดินทางจากอดีตถึงปัจจุบันของชาวญ้อบ้านสา

กิจกรรม ที่ 2 ภาษากับการบ่งบอกตัวตน ปราชญ์ชาวบ้านผู้ให้ความรู้ คือ นายทุย ภูชะหาร อายุ 76 ปี มีขั้นตอน ดังนี้

1. นายทุย ภูชะหาร เล่าว่า การพูดภาษาญ้อได้รับการสืบทอด จากรุ่นสมัย ปู่ย่าตายาย พ่อแม่ เป็นการใช้พูดสื่อสารกันภายในชุมชนจากอดีตจนกระทั่งปัจจุบัน

2. ให้เด็กแบ่งกลุ่มเขียนแผนภูมิคำพูดภาษาญ้อที่ใช้ในปัจจุบันร่วมกันจัดหมวดหมู่คำพูดภาษาญ้อลงในแผ่นชาร์ทแล้วออกนำเสนอผลงาน

3. ร่วมแสดงความคิดเห็นหลังการจัดกิจกรรม

3.1 กิจกรรมดังกล่าวทำให้เราเรียนรู้อะไรได้บ้าง

3.2 เด็ก ๆ ชอบพูดภาษาญ้อหรือไม่ เพราะอะไร

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาพที่ 26 การเรียนรู้ภาษาญ้อ

กิจกรรมที่ 3 ข้าวเกรียบสมุนไพรดงระแนงสูตรดั้งเดิม ปราชญ์ชาวบ้านผู้ให้ความรู้ คือ นางหา ภูถาดถม อายุ 75 ปี นางสวัสดิ์ ภูนารี อายุ 66 ปี นางฉวี ภูมีหนอง อายุ 75 ปี มีขั้นตอน ดังนี้

1. นางหา ภูถาดถม เล่าว่าสวนป่าดงระแนงในอดีตจะเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์มาก พืชพรรณธัญญาหารมากมาย เช่น กระรอก กระแต บ่าง ตุ่น กิ้งก่า แย้ไก่ป่า ตั๊กแตน นก หนู ไข่มดแดง ผักเม็ก ผักกระเดา ผักกระโดน ผักติ้ว ผักสาบ ผักหวานป่า ใบย่านาง หน่อไม้ เห็ดโคน เห็ดบด เห็ดขอนขาว เห็ดแดง เห็ดหน้าวัว เห็ดขี้ไก่ เห็ดผึ้ง เห็ดเผาะ เห็ดขี้ควาย กล้วยป่า บักผีพวน บักก้นครก บักเม่า บักแงวว บักเด็ง บักแต้ข่า แต่ปัจจุบันสัตว์ป่าลดลงเพราะถูกล่ามาทำอาหารบางชนิดสูญพันธ์ไปจากป่าแห่งนี้แล้ว แต่มีพืชล้มลุกชนิดหนึ่งที่มีกลิ่นฉุนมาก ชาวบ้านเรียกว่า “เครือตดหมา”ที่สามารถนำมาเป็นส่วนผสมกับแป้งข้าวเหนียวในการทำขนม ข้าวเกรียบที่มีคุณสมบัติทำให้ข้าวเกรียบพองมีกลิ่นหอมอ่อน ๆ โดยมีขั้นตอนการทำดังนี้

1.1 ความเป็นมาของขนมข้าวเกรียบสมุนไพรดงระแนงสูตรดั้งเดิม เป็นอาหารที่ทำเฉพาะในช่วงบุญประเพณีที่สำคัญคือประเพณีบุญเผวด บุญสงกรานต์ นอกจากนำไปทำบุญที่วัด ยังแจกจ่ายเครือญาติและแขกผู้มาเยี่ยมเยือนในงานบุญ จะมีขั้นตอนในการทำที่ซับซ้อนใช้เวลาในการทำหลายวัน แต่มากด้วยประโยชน์ เช่น ฝึกความอดทน ความสามัคคีในการทำงานร่วมกัน ได้ออกกำลังกาย ใช้วัสดุส่วนผสมที่มีในท้องถิ่น

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

1.2 ส่วนผสมข้าวเกรียบสมุนไพรประกอบด้วย ข้าวเหนียวนึ่ง น้ำรากเครือตดหมาต้องหมักแช่น้ำซาวข้าวพักไว้ก่อนประมาณ 2 วัน ไข่ น้ำตาลทราย งาขาว งาดำ มะพร้าว ใบเตย ฟักทอง เกลือ

1.3 กรรมวิธีในการทำ นำข้าวเหนียวที่นึ่งสุกใหม่ ๆ ร้อน ๆ(ถ้าปล่อยให้เย็นทำให้ แป้งแข็งตำไม่ละเอียด)ใส่ลงไปในครกที่ล้างสะอาดและทาน้ำเครือตดหมาเพื่อไม่ให้ข้าวเหนียวติดครก ตำให้ละเอียดโดยคนหนึ่งตำข้าวอีกคนหนึ่งปัดข้าวด้วยน้ำเครือตดหมาเป็นจังหวะไม่ให้สากตำมือคนปัดข้าว ใส่น้ำตาล ไข่ งา น้ำกะทิมะพร้าว น้ำใบเตย ตามด้วยฟักทองนึ่ง ตำให้คลุกเคล้าจนได้ที่แป้งข้าวสามารถยืดเป็นแผ่นได้โดยแป้งไม่หด

1.4 วิธีทำปั้นแป้งให้เป็นแผ่นข้าวเกรียบ โดยตีไข่แดงที่ต้มสุกแล้วผสมน้ำมันพืช ตัดใบตองเป็นวงกลมเล็กใหญ่ตามใจชอบ ทาน้ำมันพืชบนใบตองที่ตัดไว้ ปั้นแป้งให้เป็นก้อนวางลงบนใบตอง ใช้ใบตองปัดแป้งออกเป็นแผ่นกลม ๆ แล้วนำไปคลี่วางบนเสื่อผึ่งลมให้แห้งพอประมาณเก็บไว้รับประทานได้หลายวัน

2. ให้เด็กลงมือปฏิบัติจริงทำขนมข้าวเกรียบสมุนไพรดงระแนงสูตรดั้งเดิม หลังการเรียนรู้ให้เด็กเขียนขั้นตอนการทำขนมลงในแผ่นชาร์ทแล้วออกนำเสนอผลงาน สะท้อน/ทบทวน/สรุปประเด็น

3. ร่วมแสดงความคิดเห็นหลังการจัดกิจกรรม

3.1 กิจกรรมดังกล่าวทำให้เราเรียนรู้อะไรได้บ้าง

3.2 เด็ก ๆ ชอบขนมข้าวเกรียบสมุนไพรดงระแนงสูตรดั้งเดิมหรือไม่ เพราะอะไร

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาพที่ 27 เรียนรู้การทำข้าวเกรียบสมุนไพรดงระแนงสูตรดั้งเดิม

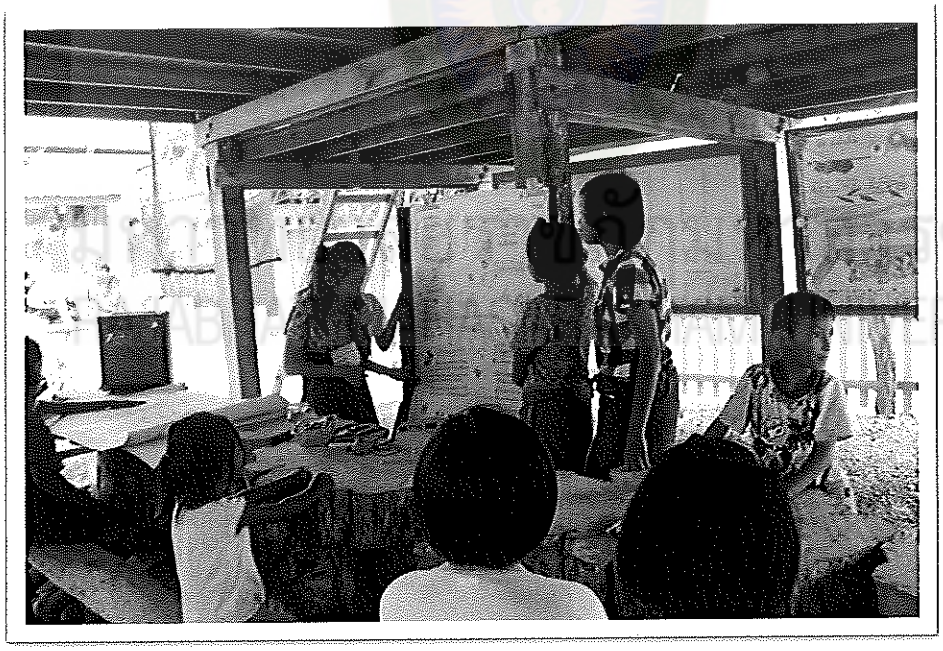

ภาพที่ 28 นำเสนอขั้นตอนการทำข้าวเกรียบสมุนไพรดงระแนงสูตรดั้งเดิม

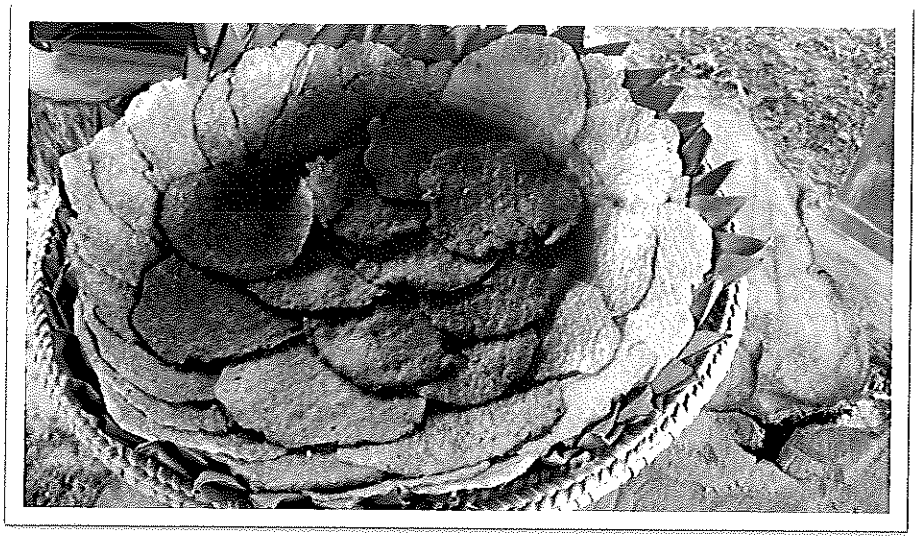

ภาพที่ 29 ข้าวเกรียบสมุนไพรดงระแนงสูตรดั้งเดิม

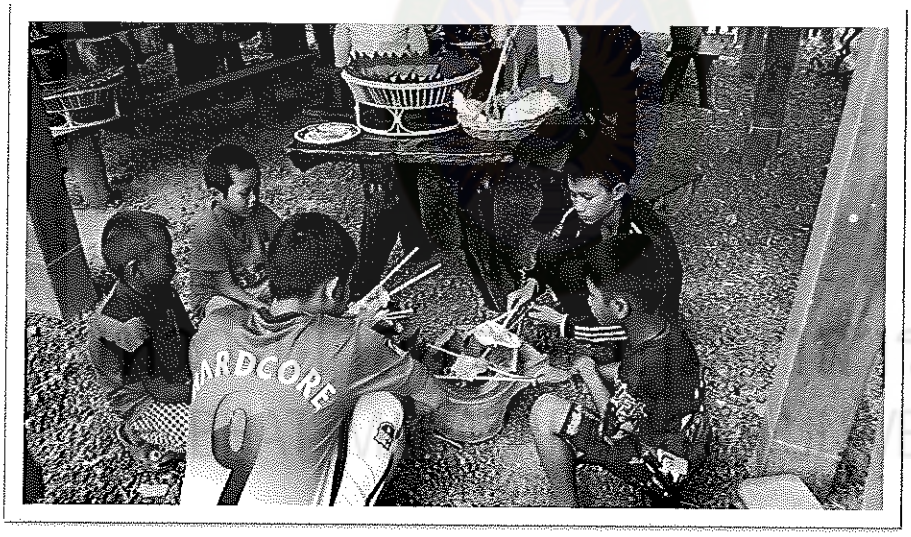

ภาพที่ 30 การปิ้งข้าวเกรียบสมุนไพรดงระแนงสูตรดั้งเดิม

กิจกรรมที่ 4 จารีต ฮีตคอง ผ่านเฮือนญ้อ ปราชญ์ชาวบ้านผู้ให้ความรู้ คือ นายบุญพัด ภูยางสิม อายุ 61 ปี มีขั้นตอน ดังนี้

1. นายบุญพัด ภูยางสิม เล่าว่าการจะสร้างบ้านสมัยก่อนชาวญ้อจะปฏิบัติตามจารีต ประเพณี ขวง ขลำ ที่ได้รับการบอกต่อจากผู้เฒ่าผู้แก่ที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมา "กระเต๊าะผีด้ำมีความสำคัญอย่างไรกับชาวญ้อบ้านสา" คำถามจากเด็ก ๆ คุณตาใจดีบอกว่า ผีด้ำคือ ผีพ่อ ผีแม่ ที่ตายไปแล้วลูกหลานเมื่อทำบุญเสร็จแล้ว พอถึงเดือน 6 จะนำไม้ไผ่มาสานเป็นกระเต๊าะ

เล็ก ๆ แล้วเชิญผีปู่ ย่า ตายายขึ้นมาอยู่บนบ้านที่เป็นของลูกชายคนหัวปี โดยจะนำกระเต๊าะไปแขวนไว้บนขื่อภายในห้องส่วม ผีด้ำเป็นความเชื่อมาแต่โบราณ และความเชื่อดังกล่าวยังแฝงกระบวนการปกครองและการสืบทอดวงศ์ตระกูลผสมผสานอยู่ด้วย โดยให้ความสำคัญกับผู้ชายมากกว่าผู้หญิง เช่น หากมีการกระทำความผิดต่อกันในวงศ์ตระกูล จะให้อำนาจลูกชายคนโตเป็นผู้ตัดสินความผิดนั้น ๆ ส่วนลูกผู้หญิงหากแต่งงานไปแล้วจะขาดจากวงศ์ตระกูลเดิม การแบ่งปันมรดกก็ให้ลูกชายเป็นฝ่ายเลือกก่อนหรือเป็นผู้จัดการมรดกภายในกระเต๊าะผีด้ำจะประกอบไปด้วย เทียน ดอกไม้ เส้นผม คำหมาก ยาสูบ เมื่อเวลาใดที่ลูกหลานหรือคนในครอบครัวประสบเคราะห์กรรม เจ็บไข้ หรือมีปัญหาเดือดร้อนก็จะบอกกล่าวเพื่อให้รักษา ดูแลลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข หรือถ้าลูกหลานคนในครอบครัวประสบความโชคดี เช่น แต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ สอบทำงานได้ เลื่อนยศ ติดทหาร ก็จะบอกกล่าวเพื่อให้รู้โดยแต่งดอกไม้ ธูป เทียนขึ้นใส่กระเต๊าะผีด้ำ วิธีการเลี้ยงผีด้ำเวลาทำผิดผี คือ ไก่ต้ม 1 ตัว ดอกไม้ 1 คู่ ข้าว 1 ปั้น ขันใส่น้ำ 1 ใบ เงิน 6 บาท ยาสูบ 1 ม้วน พาข้าว 1 พา แล้วบอกกล่าวในวันศุกร์ และคุณตายังเล่าเรื่องราว จารีต ฮีตคอง ข้อขลำภายในตัวเรือนของเฮือนญ้อให้

เด็ก ๆ ฟังอย่างละเอียด

2. หลังการเรียนรู้ให้เด็กเขียนผังความคิดการปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกันภายในเฮือนญ้อลงในแผ่นชาร์ทแล้วออกนำเสนอผลงาน

3. ร่วมแสดงความคิดเห็นหลังการจัดกิจกรรมทำให้เราเรียนรู้อะไรได้บ้าง

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาพที่ 31 เรียนรู้ จารีต ฮีตคองผ่านเฮือนญ้อ

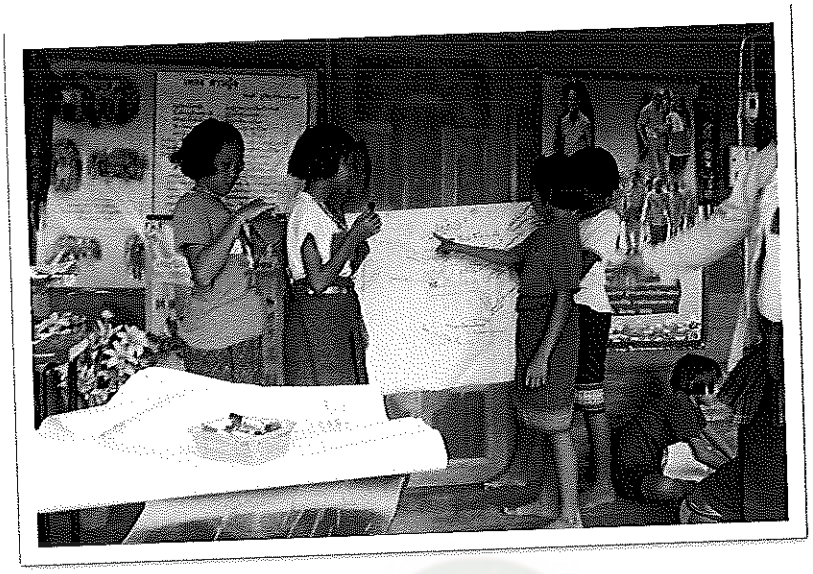

ภาพที่ 32 นำเสนอจารีต ฮีตคองผ่านเฮือนญ้อ

กิจกรรมที่ 5 การเล่นของเล่นพื้นบ้าน ปราชญ์ชาวบ้านผู้ให้ความรู้ คือ นายสมนึก ภูสัน อายุ 60 ปี มีขั้นตอน ดังนี้

1. นายสมนึก ภูสัน เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับการเล่นของเด็กในสมัยอดีตที่ส่วนมากจะทำของเล่นเองหรือให้ผู้ปกครองทำให้ โดยใช้ส่วนประกอบของต้นไม้ เช่น ลำ ผล ใบ เมล็ด หรือจากเปลือกหอย เศษวัสดุที่เหลือใช้ ถ้าเป็นเด็กผู้หญิงก็จะนำมาเล่นขายของ ถ้าเป็นเด็กผู้ชายก็จะนำมาวิ่งเล่นซึ่งสนุกสนานมาก โดยเฉพาะไม้ไผ่สามารถนำมาทำประโยชน์ได้หลายอย่างเช่น ทำตอกมัดข้าว สานฆ้อง ไซ กระติบข้าว กระด้ง สานเป็นตาข่ายทำเป็นรั้ว และสมัยก่อนยังนำมาสานเป็นฝามุงบ้านหรือเถียงนา หรือนำมาทำเป็นของเล่นได้หลายอย่าง เช่น กำหมุน ขาโถกเถก ปี่นลม บักกลิ้ง และการทำของเล่นจากกะลามะพร้าวให้เป็นสัตว์ชนิดต่าง ๆ

2. ให้เด็กเรียนรู้วิธีการทำของเล่น วิธีเล่น โดยปราชญ์เป็นผู้ให้ความรู้ หลังการจัดกิจกรรมให้เด็กเขียนผังความคิดเกี่ยวกับชื่อ ชนิดของเล่น ประโยชน์ในการเล่นลงในแผ่นชาร์ทแล้วออกนำเสนอผลงาน

3. ร่วมแสดงความคิดเห็นหลังการจัดกิจกรรม

3.1 กิจกรรมดังกล่าวทำให้เราเรียนรู้อะไรได้บ้าง

3.2 เด็ก ๆ ชอบเล่นของเล่นพื้นบ้านหรือไม่ เพราะอะไร

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

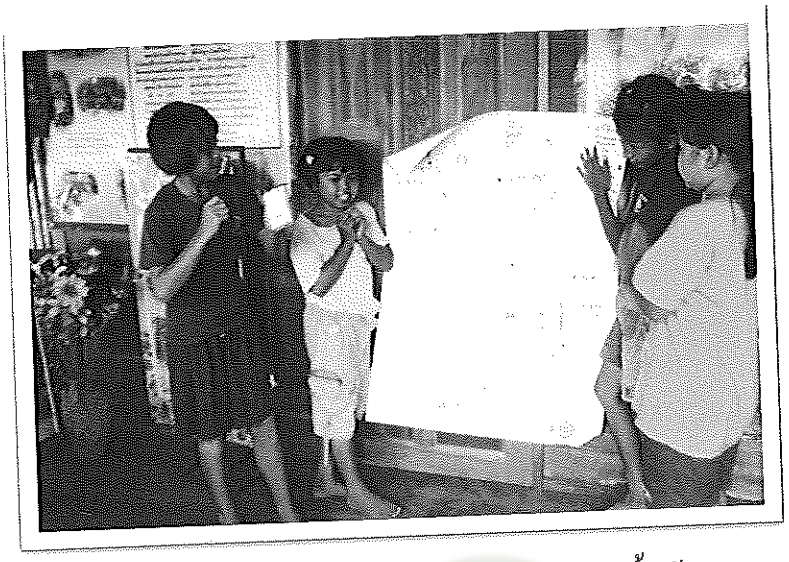

ภาพที่ 33 นำเสนอผลงานเกี่ยวกับของเล่นพื้นบ้าน

ภาพที่ 34 รับใบเกียรติบัตรผ่านการอบรมตามโครงการเข้าค่ายเด็กและเยาวชน กลุ่มคนรักษ์ญ้อ สืบสานวัฒนธรรมนำสู่อาเซียน

หลังการเข้าค่ายอบรม เด็กและเยาวชน ปราชญ์ชาวบ้านได้สะท้อนความรู้สึกว่า “ เป็นกิจกรรมที่สนุกมากค่ะ พวกเราได้เรียนรู้ประวัติความเป็นมาของชาวญ้อ การทำข้าวเกรียบสมุนไพร การเรียนรู้ข้อขลำภายในเฮือนญ้อและการเล่นของเล่นพื้นบ้าน” (วราพร ภูชะหาร, 2556 : สัมภาษณ์)

“ พวกเราได้เรียนรู้ประวัติความเป็นมาของชาวญ้อ ที่เดินทางมาจากประเทศลาว และอพยพลงมาเรื่อย ๆจนข้ามแม่น้ำโขงมาอยู่ประเทศไทย และยังเดินทางต่อมาจนถึงบ้านสาที่อยู่ปัจจุบัน เป็นการเดินทางที่ยาวนานมากค่ะ หนูรู้สึกรักชุมชนมากขึ้นและจะไม่หนีไปไหนอีกแล้ว” (รุจิรา ภูนารี, 2556 : สัมภาษณ์)

“ เป็นการเรียนรู้ที่ได้ปฏิบัติเองเกี่ยวกับเรื่องราวที่ดี ๆของชุมชนตั้งแต่อดีต หนูจะจดจำไปใช้ในชีวิตประจำวันต่อไป” (อลิชา ชินกร, 2556 : สัมภาษณ์)

“หนูดีใจมากค่ะที่ได้เรียนรู้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับเพื่อน ๆ ทำให้หนูรักบ้านของหนูมากขึ้น และจะช่วยกันบอกต่อเรื่องราวดี ๆ ภายในหมู่บ้านให้คนอื่นได้รู้ต่อไป” (จิราพร ภูเชิดสาย, 2556 : สัมภาษณ์)

“ เป็นกิจกรรมที่ดีมาก และรู้สึกดีใจมากที่ได้มาบอกเล่าเรื่องราวที่ดีๆเกี่ยวกับชาวญ้อของเราสู่ลูกหลานผู้ที่จะสืบสานไปต่อ” (บุญพัด ภูยางสิม, 2556 : สัมภาษณ์)

3. ผลหลังกระบวนการเรียนรู้อัตลักษณ์ชุมชน ผ่านเครือข่ายญ้อของเด็กและเยาวชนบ้านสา

หลังการจัดกระบวนการเรียนรู้อัตลักษณ์ชุมชนผู้วิจัยประเมินพฤติกรรมเด็กและเยาวชน จำนวน 30 คน ด้านความรู้ เจตคติ การปฏิบัติ ปรากฏผล ดังตารางที่ 6

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ตารางที่ 6 แสดงค่าเฉลี่ย ร้อยละคะแนนความรู้ความเข้าใจ เจตคติ และการปฏิบัติหลังการเรียนรู้อัตลักษณ์ชุมชนของเด็กและเยาวชน

พฤติกรรมการประเมิน	จำนวนกลุ่มเป้าหมาย	คะแนนเต็ม	$\overline{X}$	S.D	ร้อยละ
ด้านความรู้ ความเข้าใจ	30	20	17.63	1.25	86.67
ด้านเจตคติ	30	45	40.53	1.50	90.07
ด้านการปฏิบัติ	30	45	39.87	1.58	88.59

จากตารางที่ 6 ผลการประเมินพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน จำนวน 30 คน หลังการเรียนรู้ด้านความรู้ความเข้าใจ มีคะแนนรวมทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 86.67 มีค่า $\overline{X} = 17.63$ มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.25 ด้านเจตคติ มีคะแนนรวมทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 90.76 มีค่า $\overline{X} = 40.53$ มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.50 และด้านการปฏิบัติ มีคะแนนรวมทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 88.59 มีค่า $\overline{X} = 39.87$ มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.58

และผู้วิจัยประเมินความพึงพอใจหลังการจัดกระบวนการเรียนรู้อัตลักษณ์ชุมชนของผู้ปราชญ์ชาวบ้าน เด็กและเยาวชน ประชาชนทั่วไป ปรากฏผล ดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 แสดงค่าเฉลี่ย ร้อยละคะแนนความพึงพอใจหลังการเรียนรู้อัตลักษณ์ชุมชนของเด็กและเยาวชน ปราชญ์ชาวบ้าน และประชาชนทั่วไป

ประเด็นการประเมิน	เด็กและเยาวชน			ปราชญ์ชาวบ้าน			ประชาชนทั่วไป		
	$\overline{X}$	S.D.	แปลความ	$\overline{X}$	S.D.	แปลความ	$\overline{X}$	S.D.	แปลความ
ด้านสาระการเรียนรู้	4.57	0.69	มากที่สุด	4.54	0.71	มากที่สุด	4.50	0.68	มากที่สุด
ด้านสถานที่	4.53	0.73	มากที่สุด	4.48	0.74	มาก	4.48	0.74	มาก
ด้านกิจกรรม	4.58	0.64	มากที่สุด	4.48	0.69	มาก	4.54	0.71	มากที่สุด
ด้านวิทยากร	4.48	0.72	มาก	4.45	0.66	มาก	4.45	0.69	มาก
ด้านผู้เรียน	4.55	0.63	มากที่สุด	4.50	0.68	มากที่สุด	4.55	0.70	มากที่สุด
รวมทุกด้าน	4.53	0.68	มากที่สุด	4.49	0.68	มาก	4.50	0.70	มากที่สุด

จากตารางที่ 7 ผลคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจหลังการจัดกระบวนการเรียนรู้อัตลักษณ์ชุมชนของเด็กและเยาวชน ปราชญ์ชาวบ้าน ประชาชาทั่วไป พบว่า เด็กและเยาวชน มี

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

คะแนน เฉลี่ยรวมทุกด้าน $\overline{X} = 4.53$ อยู่ในระดับมากที่สุด ปราชญ์ชาวบ้าน มีคะแนน เฉลี่ยรวมทุกด้าน $\overline{X} = 4.49$ อยู่ในระดับมาก ประชาชนทั่วไป มีคะแนน เฉลี่ยรวมทุกด้าน $\overline{X} = 4.50$ อยู่ในระดับมากที่สุด

1. การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้อัตลักษณ์ชุมชน

จากผลการดำเนินการวิจัยเครือข่ายที่ถูกค้นพบ คือ จุดเริ่มต้นกลุ่มชาติพันธุ์ชาติเดียวกันซึ่งอยู่คนละพื้นที่ ขยายวงกว้างสู่ชาติพันธุ์อื่นๆ เช่น ลาว ไทย ไทดำ และผู้ไท เกิดการประสานงานเป็นรูปธรรมกันมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้อาจจากการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ ญ้อก็สามารถปรับตัวทางด้านภาษาสื่อสารกันได้ เครือข่ายที่สองเป็นทางการซึ่งยึดโยงกับสถาบันทางสังคม เช่น วัด โรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบลคลองขาม ก็ให้ความสำคัญต่อวัฒนธรรมญ้อสนับสนุนในการเรียนรู้ภาษาในโรงเรียน สร้างศูนย์เรียนรู้อัตลักษณ์ญ้อบ้านสามรดกทางวัฒนธรรม เรียนรู้รากเหง้า ตัวตน เผ่าพันธุ์ การดำรงอยู่เพื่อรักษาชาติพันธุ์ เครือข่ายทั้ง 2 ประเภท มีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก เปรียบเสมือนองคาพยพที่จะต้องพึ่งพาอาศัยกัน มีการสร้างแรงเสริมงานฟื้นฟูและอนุรักษ์ และเป็นแรงสกัดกั้นสิ่งที่เป็นผลร้ายต่อวัฒนธรรม ประเพณีต่างๆในชุมชน ถึงแม้ทุกคนจะยอมรับการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมก็ตามแต่สิ่งที่หายไปเป็นสิ่งที่มีค่าสำหรับผู้คนกลุ่มชาติพันธ์ญ้อ เป็นเครือข่ายในระหว่างวัย คือผู้เฒ่าแก่ คนทำงาน เด็กและเยาวชนที่เกิดการเชื่อมต่อสายใยแห่งวัฒนธรรม สืบทอดความดีงามอย่างไม่ขาดสาย เพราะอาศัยวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์เป็นของตนเองส่งผลให้เครือข่ายร่วมเปิดพื้นที่ทางสังคม มีมติร่วมกันดำเนินการจัดตั้งและดำเนินการศูนย์เรียนรู้ และกำหนดข้อผูกพันให้กับตนเองในการรับผิดชอบต่องาน โดยทุกคนที่เข้าร่วมประชุมวันนี้มีความเต็มใจที่ร่วมคณะกรรมการดำเนินการโครงการฯ นี้ และแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงาน โดยแบ่งบทบาทหน้าที่ตามความเหมาะสม สรุปได้ดังนี้

นายก อบต คลองขาม	ประธานดำเนินการ
ผู้ใหญ่บ้านสาหมู่ที่ 17	รองประธาน
นายลิขิต จุลสอน	กรรมการ
นายการ ภูนารี	กรรมการ
นายทุย ภูชะหาร	กรรมการ
นายทองคำ ภูขัตตุ	กรรมการ
นางหา ภูถาดถม	กรรมการ
นางฉวี ภูมีหนอง	กรรมการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ศ.อบต.บ้านสา หมู่ที่ 17	เหรัญญิก
นายบุญพัด ภูยางสิม	ประชาสัมพันธ์
ผู้วิจัย	เลขานุการ
นางสาวน้ำฝน บัวผัน	ผู้ช่วยเลขานุการ

จากการแบ่งหน้าที่ในการทำหน้าที่กันนี้พบว่าเป็นการแบ่งงานกันตามเหมาะสม ผลการดำเนินการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับศูนย์ฯพบว่าผู้ที่มาประชุมในวันนี้ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เกี่ยวข้อง มีความสำคัญ และมีอิทธิพลที่จะทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จ ตามวัตถุประสงค์ ผลการดำเนินงานโดยผ่านกิจกรรมดังภาพ

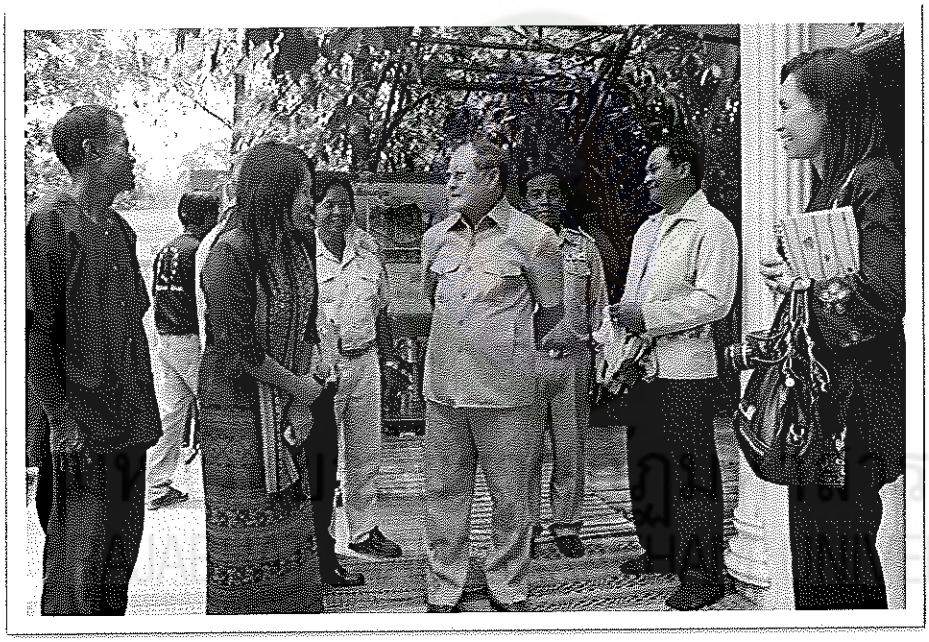

ภาพที่ 35 ข้อคิดทำให้เกิดแรงบันดาลใจ"การจะรู้จักว่าตนเองเป็นใคร จะต้องเริ่มต้นจากประวัติศาสตร์ความเป็นมาของตนเองทำถูกต้องแล้ว เรียนรู้อดีตจะทำให้เราสามารถเรียนรู้ปัจจุบันและกำหนดอนาคตของตนเองได้" ที่มา: ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล 19 มี.ค.55

ภาพที่ 36 ประชุมการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้อัตลักษณ์ญ้อบ้านสา

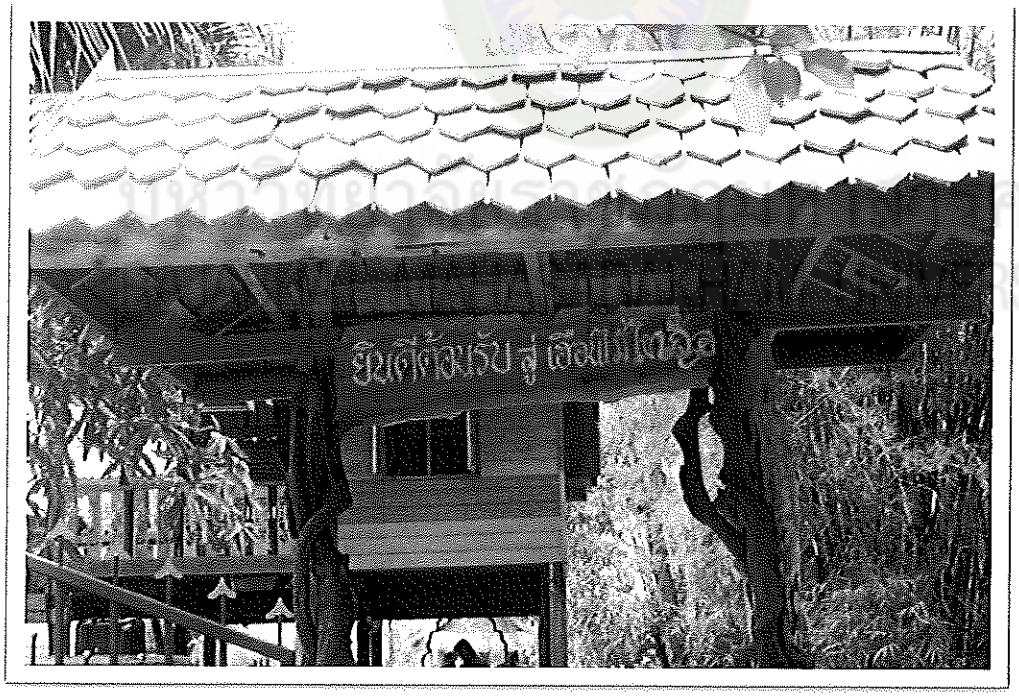

ภาพที่ 37 ศูนย์เรียนรู้อัตลักษณ์ญ้อ มรดกทางวัฒนธรรม
(เรียนรู้รากเหง้า ตัวตน เผ่าพันธุ์ การดำรงอยู่เพื่อรักษาชาติพันธุ์)

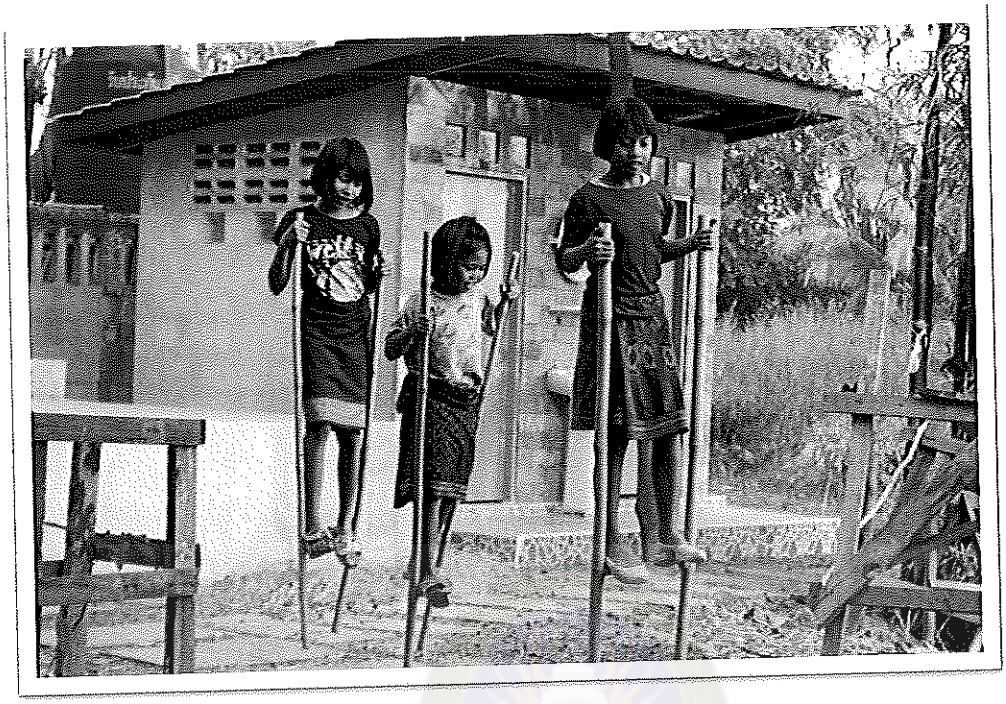

ภาพที่ 38 กิจกรรมการละเล่นพื้นบ้านการเดินขาโถกเถก

ภาพที่ 39 กิจกรรมการซ้อมรำประกอบเพลงอีสานบ้านเฮา

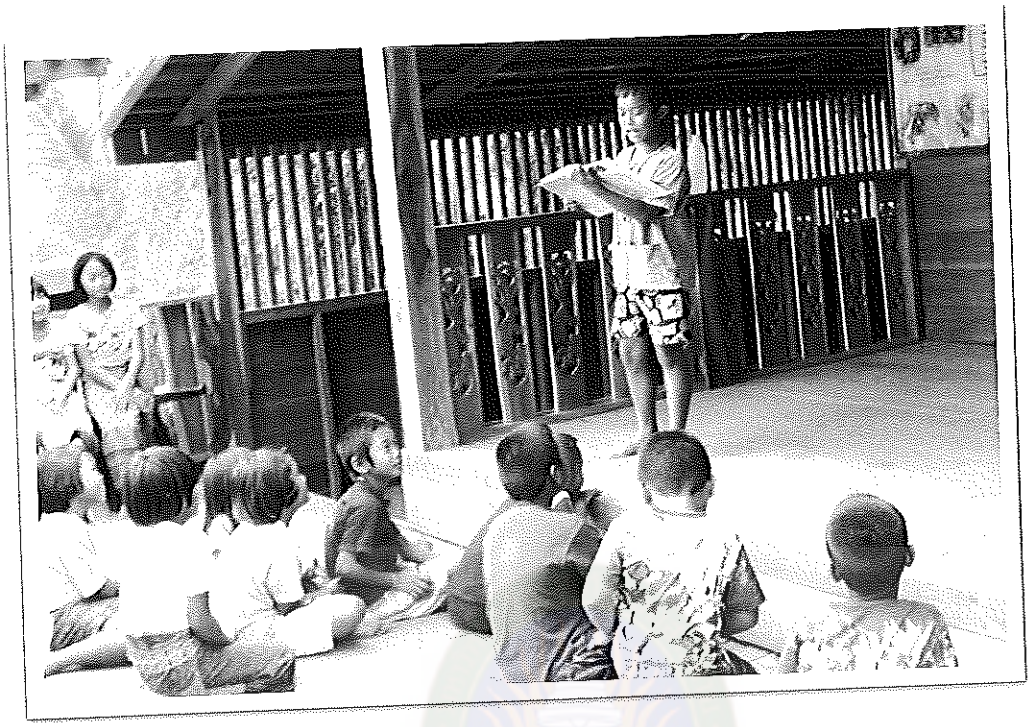

ภาพที่ 40 กิจกรรมการเล่านิทานสู่กันฟัง

ภาพที่ 41 กิจกรรมการเล่าตำนานกระเต๊าะผีด้ำ(ผีพ่อ ผีแม่)

ภาพที่ 42 กิจกรรมดนตรีร๊อค Hard Core ต้านยาเสพติด

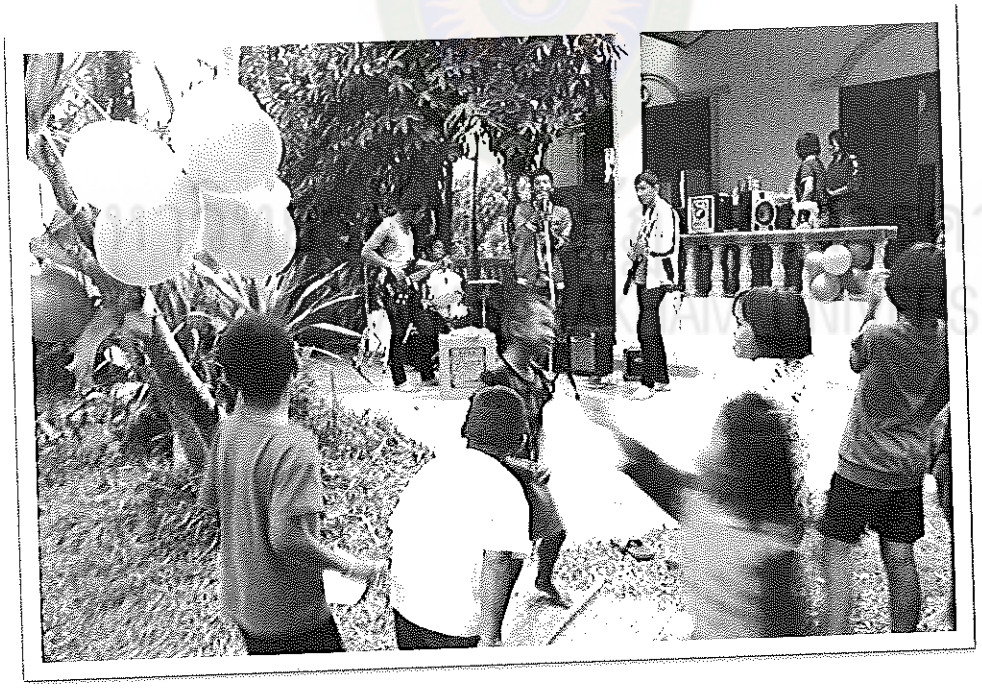

ภาพที่ 43 กิจกรรมวันเด็กแห่งชาติ

ภาพที่ 44 กิจกรรมย้อมผ้าด้วยสีเปลือกไม้จากต้นประดู่ ต้นกระโดน ของเด็กและเยาวชนหลังเลิกเรียน

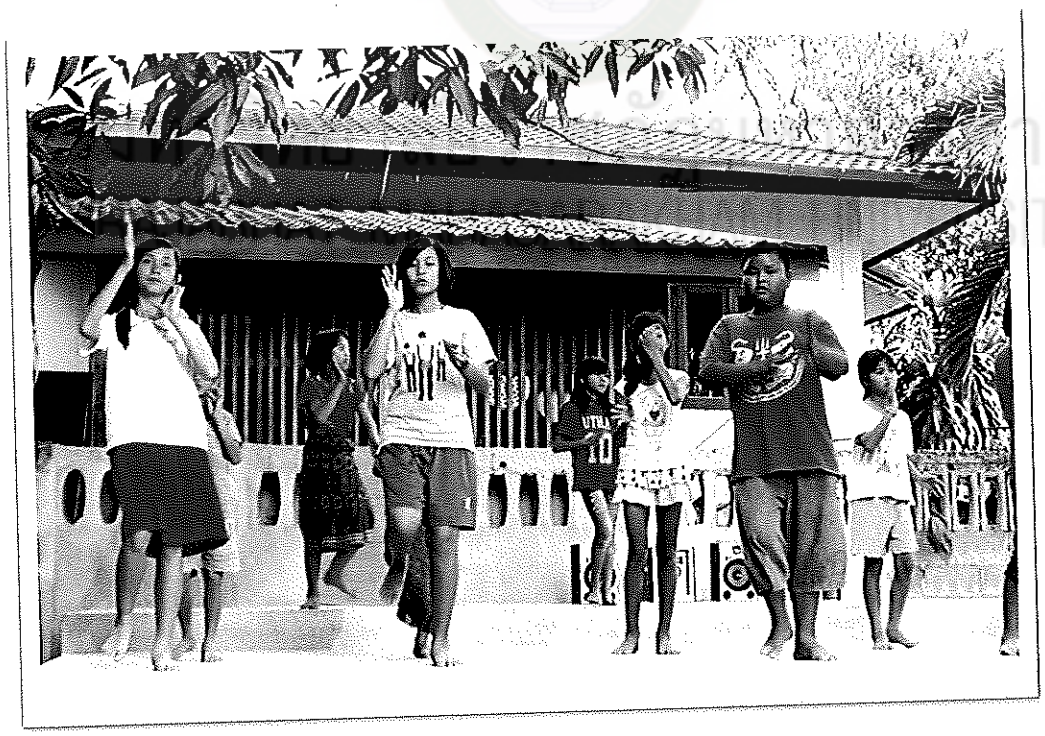

ภาพที่ 45 กิจกรรมซ้อมรำเซิ้งของเด็กและเยาวชนกลุ่มคนรักษ์ญ้อ หลังเลิกเรียน

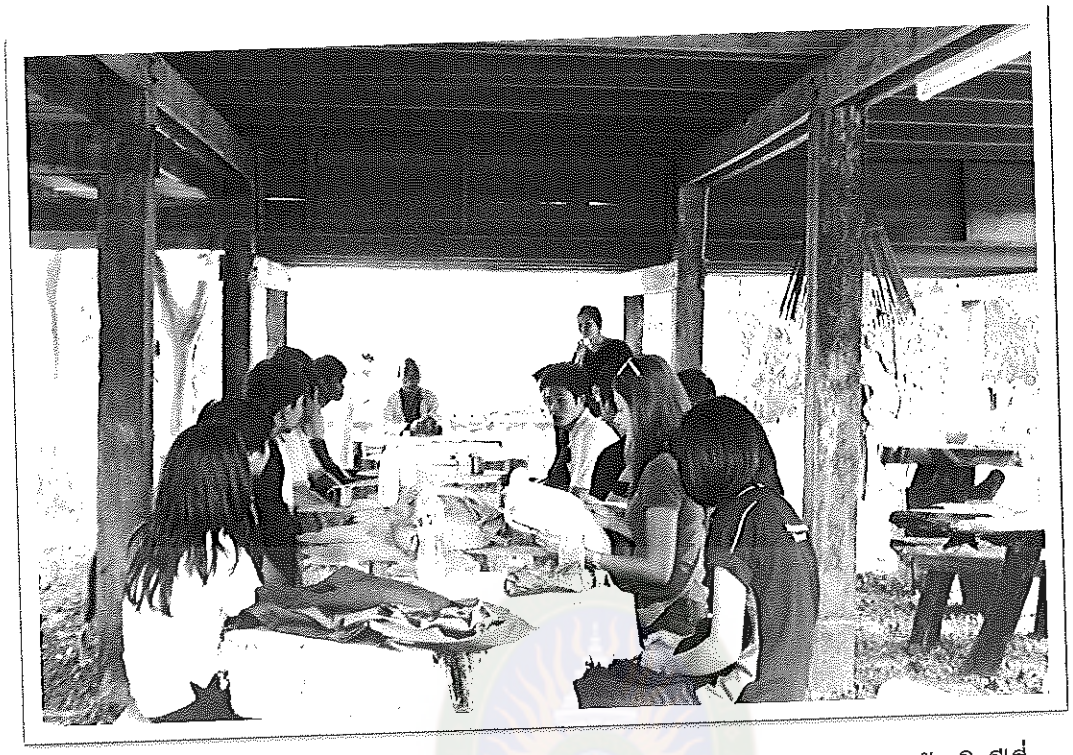

ภาพที่ 46 กิจกรรมการเรียนรู้อัตลักษณ์ญ้อของนักศึกษาสาขารัฐประศาสนศาสตรบัณฑิตปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ภาพที่ 47 การเรียนรู้จารีต ฮีตคอง ผ่านเฮื้อนญ้อจากปราชญ์ชาวบ้านของนักศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
MAHASARAKHAM RAJABHAT UNIVERSITY

จากผลดังกล่าว ศูนย์ฯกลายเป็นพื้นที่การเรียนรู้ ที่ให้เด็กแสดงออกและเรียนรู้ชีวิตผ่านกิจกรรมที่โดนใจ สร้างจุดยืนและค่านิยมทางวัฒนธรรม ยังรวมไปถึงนัยที่มีมิติเกี่ยวกับพื้นที่การพัฒนา ส่งเสริมโอกาสให้เด็กได้มีโอกาสในการแสดงออก เรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพเด็กในด้านต่าง ๆ เชื่อมรอยต่อความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเด็กผู้ใหญ่และชุมชน สร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในการเฝ้าระวัง ลดปัจจัยเสี่ยงในการใช้ชีวิตในยุคปัจจุบัน และยังเป็นพื้นที่ทางเลือกในการเรียนรู้กิจกรรมที่หลากหลายหลังเลิกเรียนหรือวันหยุดวันเสาร์-อาทิตย์ของเด็กและเยาวชนในชุมชนญ้อบ้านสา จึงเป็นพื้นที่นวัตกรรมของท้องถิ่น

5. ความน่าเชื่อถือของข้อมูล

ผู้วิจัยได้จัดเวทีเสวนา ร่วมรับฟังผลที่ได้ พร้อมกับเปิดคืนข้อมูลให้กับชุมชนว่าสิ่งที่ผู้วิจัยได้เขียนเพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อมูลที่ได้จัดทำ โดยใช้หลักการตรวจสอบแบบสามเส้า ด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยนำเสนอข้อค้นพบ ในรูปแบบการเข้าร่วมแสดงตามบุญประเพณีทั้งในและนอกชุมชน การนำเสนอข้อมูล และด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) ใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่าง ๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ และเอกสารบันทึกโดยให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องคือ เด็กและเยาวชน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และข้าราชการที่มีชาติกำเนิดเป็นชาวญ้อประชาชนทั่วไป ได้ผลที่ถูกต้องตรงตามบริบทของชุมชนและวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมา ที่ส่งผลให้ผู้เรียนเห็นพลังของภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลง เพื่อนำไปสู่สังคมฐานความรู้ได้อย่างมั่นคง บนพื้นฐานของความเป็นไทยและรักในท้องถิ่นของตนเอง สมาชิกทุกคนของเวทียืนยันความน่าเชื่อถือของข้อมูลมีความเห็นว่า ผลการวิจัยมีความถูกต้องทั้งด้านความแม่นยำ (Accuracy) ความสมบูรณ์ (Completeness) ความเป็นธรรม (Fairnese) และความน่าเชื่อถือ (Credibility) ของการวิเคราะห์ข้อมูล และได้เสนอแนะให้นำงานวิจัยในครั้งนี้ไปเผยแพร่ในวงวิชาการอย่างแพร่หลายเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดในการจัดการเรียนรู้ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลที่เกิดจากการจัดกระบวนการเรียนรู้อัตลักษณ์ชุมชน ผ่านเครือข่ายญ้อตำบลคลองขาม

1. ผลที่เกิดกับเด็กและเยาวชน

กลุ่มเป้าหมายการวิจัยในครั้งนี้พบว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานการเรียนรู้ในชุมชนจัดได้เหมาะสมกับการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

โดยการสืบค้น ถอดความรู้ ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในตัวคน เป็นความรู้ที่ผู้อื่นสามารถเรียนรู้ รวบรวมจัดเป็นคลังข้อมูล และนำไปใช้ประโยชน์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของ ผู้เรียนได้รับการพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม เกิดการจัดการความรู้การเรียนรู้ของชุมชนให้มีความรัก หวงแหนและเกิดความตระหนักภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่นของตนเอง ให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน

2. ผลที่เกิดกับชุมชน

ได้รูปแบบการเรียนรู้อัตลักษณ์ชุมชนโดยภาคประชาชน พร้อมเปิดพื้นที่ทางสังคมศูนย์เรียนรู้อัตลักษณ์ญ้อบ้านสา มรดกทางวัฒนธรรม เป็นแหล่งเรียนรู้ร่วมกันของคนทั้งภายในและ ภายนอกชุมชนพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ชาวญ้อและกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ เพื่อให้สังคมเกิดการเกื้อกูลกัน ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีภูมิคุ้มกันความเสี่ยงกับการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก ทุกภาคส่วนร่วมประกาศวันแรม 1 ค่ำ เดือนหกของทุกปี เป็นประเพณีวันญ้อ ซึ่งถือว่าเป็นวันที่บรรพบุรุษได้พาลูกหลานอพยพออกมาจากบ้านหนองแวงมาตั้งบ้านใหม่ที่บ้านสา ซึ่งสาเหตุเนื่องจากเกิดโรคระบาดมีคนล้มตายเป็นอย่างมาก

3. ผลที่เกิดกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

การจัดกระบวนการเรียนรู้ในครั้งนี้ ส่งเสริมให้ปราชญ์ ผู้รู้ ผู้สูงอายุในชุมชนมีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้อัตลักษณ์ญ้อสู่คนรุ่นใหม่ เกิดความภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และเห็นความสำคัญถึงองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวเอง สามารถปรับตนเองให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ เกิดการรวมกลุ่มในเชิงสร้างสรรค์ของภูมิปัญญาในการสร้างและเชื่อมโยงเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของบุคคล

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY